

VOORUITZICHTEN

Economische vooruitzichten 2023-2028

Juni 2023

Inhoudstafel

1. Synthese	1
2. Macro-economische evoluties	4
2.1. Internationale omgeving	4
2.2. Belgische economische groei en zijn belangrijkste componenten	5
2.3. Bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak	12
2.4. Prijsevoluties	13
2.5. Energieverbruik	14
2.6. Broeikasgasemissies	17
3. Arbeidsmarkt	19
3.1. Arbeidskosten	19
3.2. Demografie en arbeidsaanbod	22
3.3. Werkgelegenheid en werkloosheid	25
4. Overheidsfinanciën	35
4.1. Inleiding	35
4.2. Gezamenlijke overheid	36
4.2.1. Tekort van 5% van het bbp houdt aan op middellange termijn	36
4.2.2. Aanzienlijke verslechtering van de overheidsfinanciën in vergelijking met de periode voor de coronacrisis	37
4.2.3. Stijgende overheidsschuld maar geen sneeuwbaaleffect	40
4.3. Evolutie per deelsector	40
4.3.1. Federale overheid	40
4.3.2. Sociale zekerheid	42
4.3.3. Gemeenschappen en gewesten	44
4.3.4. Lagere overheid	49
Bijlage: Definitie van de HERMES-bedrijfstakken	51

Lijst van tabellen

Tabel 1	Bruto toegevoegde waarde in volume per bedrijfstak	13
Tabel 2	Evolutie van de totale broeikasgasemissies	17
Tabel 3	Hypothesen demografie en beroepsbevolking	22
Tabel 4	Toegevoegde waarde, productiviteit en werkgelegenheid in de marktakken	26
Tabel 5	Werkgelegenheid per bedrijfstak	28
Tabel 6	Rekening van de gezamenlijke overheid	36
Tabel 7	Evolutie van het vorderingensaldo en het bbp tussen 2019 en 2024	37
Tabel 8	Bijdragen aan de evolutie van het vorderingensaldo tussen 2019 en 2024	38
Tabel 9	Overheidsschuld	40
Tabel 10	Rekening van de federale overheid	42
Tabel 11	Rekening van de sociale zekerheid	43
Tabel 12	Dynamiek van de ontvangsten en uitgaven van de sociale zekerheid (ESR-concept)	43
Tabel 13	Rekening van de gemeenschappen en gewesten	45
Tabel 14	Rekening van de Vlaamse Gemeenschap	46
Tabel 15	Rekening van de Franse Gemeenschap	47
Tabel 16	Rekening van het Waals Gewest	47
Tabel 17	Geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	49
Tabel 18	Rekening van de lagere overheid	50

Lijst van figuren

Figuur 1	Economische groei in de wereld en de eurozone	4
Figuur 2	TTF Aardgasprijs	4
Figuur 3	Evolutie van de uitvoer en de potentiële uitvoermarkten	6
Figuur 4	Consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote van de particulieren	7
Figuur 5	Evolutie van de investeringen en de rendabiliteit van de ondernemingen	9
Figuur 6	Investeringen in woongebouwen	9
Figuur 7	Overheidsconsumptie	11
Figuur 8	Energie-intensiteit van het bbp	14
Figuur 9	Energie-eindverbruik: totaal en per sector	15
Figuur 10	Evolutie van de aandelen in het elektriciteitsaanbod in België	16
Figuur 11	Evolutie van de totale broeikasgasemissies per sector	18
Figuur 12	Werkende bevolking en werkgelegenheidsgraad	31
Figuur 13	Werkloosheid en werkloosheidsgraad (definitie FPB)	33

Bijdragen

Deze publicatie werd verwezenlijkt door de leden van de Algemene Directie van het FPB.

Algemene coördinatie verzekerd door Igor Lebrun, Delphine Bassilière, Michel Saintrain en Filip Vanhorebeek.

Hebben bijgedragen: Ingrid Bracke, Isabelle Clerbois, Bart De Ketelbutter, Frédérique Denil, Greet De Vil, Ludovic Dobbelaere, Nicole Fasquelle, Vincent Frogneux, Joanna Geerts, Gina Gentil, Koen Hendrickx, Hendrik Nevejan, Bertrand Scholtus, Peter Stockman, Patrick Van Brusselen, Delphine Van Hoolandt en Marie Vandresse.

Vertaaldienst: Christelle Castelain en Patricia Van Brussel.

Informaticacel: Geert Bryon, Adinda De Saeger en Dominique Van Der Wal.

1. Synthese

De Belgische bbp-groei werd in 2022 enerzijds aangedreven door de aanhoudende post-covid inhaalbeweging, maar anderzijds afgeremd door stijgende grondstoffenprijzen, de verstoring van de internationale toeleveringsketens en onzekerheid als gevolg van de oorlog in Oekraïne. De groei hield aanvankelijk goed stand, maar vertraagde sterk in de tweede jaarhelft, al bleef hij licht positief. De economische groei bedroeg op jaarbasis 3,2%.

Parallel met de vertraging van de inflatie hernam de bbp-groei in het eerste kwartaal van dit jaar (0,5%) en zou hij in de rest van het jaar vrij dynamisch blijven (gemiddeld 0,4% per kwartaal). Door een zwak overloopeffect blijft de Belgische bbp-groei op jaarbasis echter beperkt tot 1,3%. Hij wordt afgeremd door een negatieve bijdrage van de netto-uitvoer en de voorraadwijzigingen, maar ondersteund door de dynamiek van de particuliere consumptie en de herneming van de investeringen (met uitzondering van de woningbouw).

De bbp-groei zou in 2024 aantrekken tot 1,6% onder impuls van de verbetering van de internationale conjunctuur en een lichte herneming van de groei van de binnenlandse vraag. Die wordt afgeremd door een minder uitgesproken groei van de particuliere consumptie (1,8%, na 2,5% in 2023), maar beter ondersteund door de evolutie van de voorraden die zich zouden stabiliseren na een forse afname in 2023. In de periode 2025-2028 zou de bbp-groei zich stabiliseren op 1,4% per jaar en ondersteund worden door nagenoeg alle bestedingscomponenten. Enkel de overheidsinvesteringen vertonen in die periode een lichte krimp.

De Belgische economie zou daardoor in de periode 2020-2028, die de covid-crisis, de energiecrisis en het daaropvolgende herstel omvat, met gemiddeld 1,3% per jaar groeien, net als de eurozone als geheel.

Het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans was in 2021 nog licht positief, maar in 2022 leidden de sterk gestegen energieprijzen tot een aanzienlijk tekort (-3,6% van het bbp). Het externe tekort krimpt in de projectieperiode (vooral in 2023), maar blijft vanuit historisch oogpunt hoog. De internationale energieprijzen blijven immers hoger dan vóór de energiecrisis.

De Belgische consumptieprijzinflatie is traditioneel zeer gevoelig voor energieprijzbewegingen en piekte op meer dan 12% in oktober 2022, om nadien terug te vallen tot 5,2% in mei 2023. De lagere energieprijzen zullen neerwaartse druk blijven uitoefenen op de inflatie tot en met oktober 2023. De snelle afkoeling van de inflatie verhult echter een nog steeds aanzienlijke onderliggende inflatie. Niettemin zijn er tekenen dat die haar piek heeft bereikt en kan beginnen afkoelen. Die daling zou echter heel traag verlopen; tegen eind 2024 zou de onderliggende inflatie nog steeds 2,5% bedragen.

Op jaarbasis zou de consumptieprijzinflatie afkoelen van 9,6% in 2022 tot 3,3% in 2024. Pas in 2025 duikt de inflatie opnieuw onder de drempel van 2%. De onderliggende inflatie bedraagt dan minder dan 2%, terwijl de evolutie van de energieprijzen nog slechts een beperkte impact heeft.

Rekening houdend met de loonnorm voor 2023-2024 (nulgroei), de koopkrachtpremies (in 2023) en de sociale akkoorden voor de zorgsector, zouden de brutolonen per uur vóór indexering in 2023 en 2024 met resp. 0,2% en 0,1% stijgen. In de periode 2025-2028 zouden de brutolonen per uur vóór indexering

met gemiddeld 0,6% stijgen onder invloed van de productiviteit en de werkloosheidsgraad. Tijdelijke werkgeversbijdrageverminderingen zorgen er in 2023 voor dat de nominale arbeidskosten (7,3%) beduidend minder snel zouden stijgen dan het effect via de indexering (8,1%). De groei van de nominale arbeidskosten per uur zou vertragen tot 3,4% in 2024 en tot gemiddeld 2,5% per jaar in de periode 2025-2028. In vergelijking met 2022, zou het geheel van werkgeversbijdragen en loonsubsidies nauwelijks een impact hebben op de arbeidskosten per uur in de projectieperiode.

De werkgelegenheid groeide in de periode 2020-2022 vrijwel even sterk als in de jaren 2017-2019, ondanks de coronacrisis. Bovendien heeft de pandemie geen blijvende sporen nagelaten op de verdeling van de werkgelegenheid over de bedrijfstakken. In de periode 2017-2022 werden uitzonderlijk veel jobs gecreëerd, niet zozeer door een opvallende groei van de activiteit, maar vooral omdat die veel arbeidsintensiever werd.

Op middellange termijn trekt de productiviteitsgroei per uur aan, terwijl de arbeidsduur licht blijft toenemen. Bij een vergelijkbare groei van de activiteit worden in de periode 2023-2028 minder jobs gecreëerd in de marktsector (gemiddelde jaarlijkse groei van 1%, tegenover 1,5% in de jaren 2017-2022). Dat laatste zou het geval zijn in de verwerkende nijverheid en in de bouwnijverheid, waar de productiviteitsgroei opnieuw hoger komt te liggen dan bij de marktdiensten, in tegenstelling tot wat de jongste zes jaar het geval was. Het zou ook opgaan voor vrijwel alle takken van de marktdiensten, en in nog sterkere mate voor de publieke sector.

De werkende bevolking neemt in de projectieperiode dus minder sterk toe (+276 000, tegenover +416 000 personen in de periode 2017-2022), maar dat is ook het geval voor de bevolking op arbeidsleeftijd (+36 000, tegenover +115 000 personen), die in de jaren 2022-2023 nog een sterke impuls krijgt door de komst van de Oekraïense vluchtelingen, maar vanaf 2024 nog nauwelijks groeit. De werkgelegenheidsgraad van 20-64-jarigen (definitie EAK) zou dan ook aanzienlijk blijven stijgen, van 71,9% in 2022 tot 74,6% in 2028. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de sterke toename van de werkgelegenheid boven 64 jaar.

De werkloosheidsgraad nam af van 12,3% tot 8,1% tussen 2014 en 2022, een daling die slechts kortstondig onderbroken werd op het moment van de corona-uitbraak. Dit jaar zou de werkloosheidsgraad echter stijgen tot 8,4% als gevolg van de verzwakking van de werkgelegenheidsgroei, het feit dat een deel van de Oekraïense vluchtelingen zich inschrijft als werkzoekende en de uitbreiding van de gewestelijke arbeidsbemiddeling naar een bredere doelgroep van niet-uitkeringsgerechtigde personen. Die laatste twee factoren komen volgend jaar op kruissnelheid, zodat, bij een vrijwel ongewijzigde groei van de werkzame bevolking, de werkloosheidsgraad dan afneemt tot 8,0%. Die daling wordt opnieuw onderbroken in de jaren 2025-2026 door het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar, waardoor het arbeidsaanbod sneller groeit. Vanaf 2027 zet de daling van de werkloosheidsgraad zich verder tot 7,2% in 2028.

De daling van de werkloosheidsgraad is op middellange termijn dus eerder bescheiden. De toename van de werkgelegenheid put dan vooral uit de groei van de beroepsbevolking. Die laatste wordt in de jaren 2022-2023 ondersteund door de gunstige evolutie van de activiteitsgraden in de jongere- en middenleeftijdsklassen en – in beperkte mate – door de komst van de Oekraïense vluchtelingen. Op middellange termijn steunt hij vooral op de verder toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd.

Het overheidstekort stijgt van 3,9% van het bbp in 2022 naar 4,8% in 2023 en valt vervolgens licht terug tot 4,7% in 2024. Daarna neemt het elk jaar licht toe en loopt het bij ongewijzigd beleid op tot meer dan 5% van het bbp vanaf 2026, terwijl het stabiliteitsprogramma tegen dat jaar een tekort van minder dan 3% beoogt.

Begin 2023 blijft de federale energiesteun voor de gezinnen aanzienlijk en wordt deze aangevuld met een tijdelijke verlaging van de werkgeversbijdragen en met regionale steun voor de bedrijven. De meerdere indexeringen in 2022 hebben dit jaar hun volledige impact op de lonen in de overheidssector en de vervangingsinkomens. De rentelasten hernemen na een daling gedurende meer dan drie decennia. De stijging van de ontvangsten is ontoereikend om deze bijkomende kosten op te vangen. Nochtans is die vrij fors, gelet op de taks op de overwinsten in de energiesector, de nominale stijging van de arbeidsinkomens door de indexeringen, de stijging van de roerende inkomsten en het feit dat de winstgevendheid van de bedrijven enigszins op peil is gebleven ondanks de economische groeivertraging.

In 2024 verdwijnen alle tijdelijke steunmaatregelen die in 2022 en 2023 werden ingevoerd om de inflatie het hoofd te bieden. De krimp van het overheidstekort is echter bescheiden. De ontvangsten hebben te lijden onder een aantal factoren, waaronder de weerslag van de taksen op overwinsten van 2023 en de hervorming van de bedrijfsvoorheffing die op kruisnelheid komt. De overheidsinvesteringen stijgen sterk in lijn met de investeringscyclus van de lagere overheid, de uitvoering van de strategische visie voor Defensie en de timing van de relanceplannen. De sociale uitgaven stijgen sneller dan het bbp en de rentelasten nemen verder toe.

In de daaropvolgende jaren is de economische groei niet sterk genoeg om voldoende ontvangsten te genereren ter compensatie van de stijging van de uitgaven, met name voor pensioenen en gezondheidszorg, en de rentelasten. Daardoor zal het tekort in de periode 2025-2028 licht toenemen, ondanks een gematigde groei van de werkingskosten van de administraties en het wegvallen van de uitgaven voor de relanceplannen.

De stijging van het overheidstekort op middellange termijn situeert zich binnen Entiteit I (federale overheid en sociale zekerheid). Het saldo van de gefedereerde entiteiten als geheel verbetert geleidelijk en is toe te schrijven aan de Vlaamse Gemeenschap en het Waals Gewest. De saldi van de Franse Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vertonen weinig verandering.

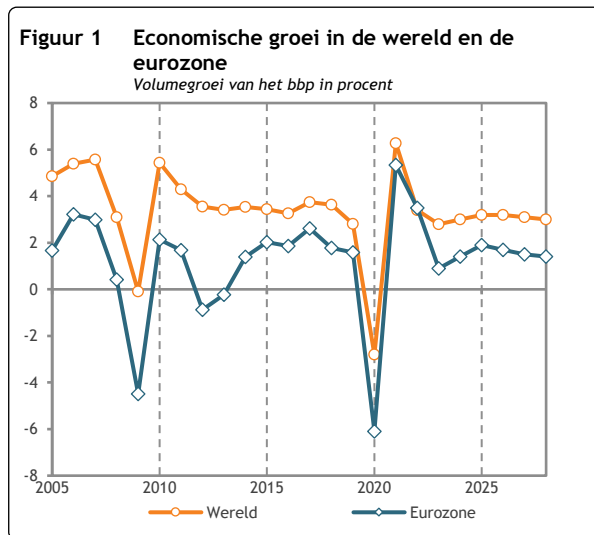
De overheidsschuld bedraagt 105% van het bbp in 2023 en loopt op tot 114% van het bbp in 2028. Die stijging is het gevolg van de geleidelijke normalisatie van de inflatie – die de relatieve waarde van de schuld in 2022-2023 aanzienlijk heeft uitgehold –, de stijging van de rentevoeten en de omvang van het primair tekort. De gemiddelde rente op de schuld blijft lager dan de nominale economische groei, wat een opwaartse spiraal van de schuldgraad door de rentelasten (sneeuwbaaleffect) vermijdt.

De 'Economische vooruitzichten 2023-2028' werden opgesteld aan de hand van de informatie die beschikbaar was op 6 juni 2023.

2. Macro-economische evoluties

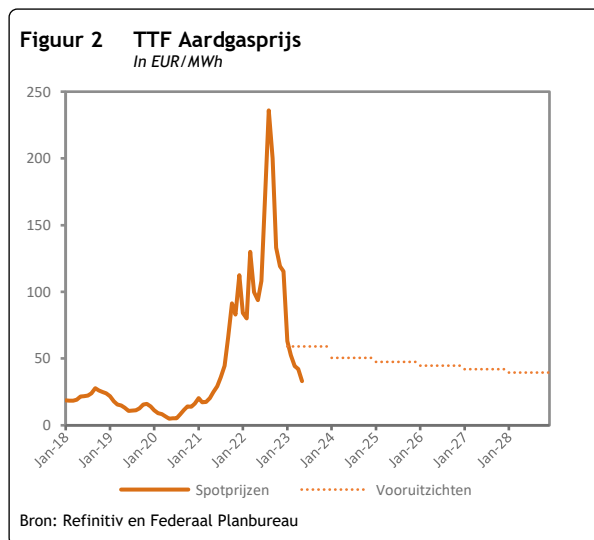
2.1. Internationale omgeving

De groei van de wereldeconomie¹ vertraagde aanzienlijk in 2022 onder invloed van de sterke stijging van de grondstoffenrijzen, vooral voor energie en voeding, de forse verstrakking van het monetair beleid en het strenge zero-covidbeleid in China. Dit jaar wint de groei van de wereldeconomie geleidelijk terug vaart onder impuls van de heropening van de Chinese economie en de dalende grondstoffenrijzen.

Door een laag startpunt zou de mondiale bbp-groei in 2023 niettemin beperkt blijven tot 2,8%. Daarna zou hij aantrekken tot 3,1% in 2024 en ook in de periode 2025-2028 gemiddeld 3,1% bedragen. Meerdere factoren liggen aan de basis van die minder uitgesproken dynamiek in vergelijking met het recente verleden.² De economische activiteit komt in China onder druk te staan doordat de economie bijzonder onevenwichtig is en kampt met een enorme schuldenlast. Bovendien vertraagt de groei

van de wereldbevolking en zet de vergrijzing een rem op de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. Ten slotte hebben diverse geopolitieke ontwikkelingen een impact, zoals de naweeën van de Brexit, de handelsgeschillen tussen de Verenigde Staten en China en de inval van Rusland in Oekraïne.

De oorlog in Oekraïne leidde in 2022 tot recordprijzen voor energie en voor andere grondstoffen in Europa. De koopkracht van de gezinnen werd aangetast, terwijl de ondernemingen geconfronteerd werden met hoge productiekosten. De economie van de eurozone hield beter stand dan verwacht en liet in dat jaar enkel in het vierde kwartaal een licht negatieve groei optekenen. Dat was te danken aan de heropening van de economie na corona, die de vraag naar diensten opdreef, overheidsmaatregelen om de gezinnen en de bedrijven te ondersteunen tijdens de energiecrisis, de terugval

van de energieprijzen na de zomer en de robuuste arbeidsmarkt. Op jaarbasis kwam de bbp-groei in de eurozone uit op 3,5% in 2022. Dit jaar zou de groei beperkt blijven tot 1,1% door een groeivertraging

¹ De in deze afdeling geciteerde bbp-groei cijfers zijn gebaseerd op de vooruitzichten van de Europese Commissie van mei 2023 (voor de periode tot 2024) en op de vooruitzichten van het IMF van april 2023 (voor de periode 2025-2028). Voor een overzicht van de financiële hypothesen (termijnmarktnoteringen voor 2023 en 2024, technische hypothesen vanaf 2025) zie tabel A.1 in de statistische bijlage.

² In de periode 2000-2019 bedroeg de groei van de wereldeconomie gemiddeld nog 3,8%.

van zowel de uitvoer als van de binnenlandse vraag. De investeringen van de gezinnen en de bedrijven worden afgeremd door de rentestijging. De particuliere consumptie zou eveneens weinig dynamiek vertonen doordat de inflatie nog steeds op de koopkracht van de gezinnen weegt en de inhaalbeweging na corona stilaan uitdooft. De bbp-groei zou – mede dankzij de relanceprogramma's en de afkoeling van de inflatie – aantrekken tot 1,6% in 2024 en tot 1,9% in 2025, maar nadien geleidelijk vertragen tot 1,4% in 2028.

De vooruitzichten zijn omgeven met onzekerheden die verband houden met het verloop van de oorlog in Oekraïne, de mate waarin de Chinese economie herstelt na de heropening, en de inflatie. Een sneller dan verwachte afkoeling van de inflatie kan het economisch herstel een extra impuls geven. Een hardnekkig hoge (kern)inflatie kan de centrale banken daarentegen aanzetten tot nog forsere verhogingen van hun beleidsrente, wat tot een sterker dan verwachte stijging van de langetermijnrentes kan leiden en overheden met een hoge schuldgraad in de problemen kan brengen.

2.2. Belgische economische groei en zijn belangrijkste componenten

De Belgische bbp-groei zou ongeveer 1,4% per jaar bedragen, zowel op korte termijn (2023-2024) als op middellange termijn (2025-2028), maar de bijdragen van de bestedingscomponenten variëren.

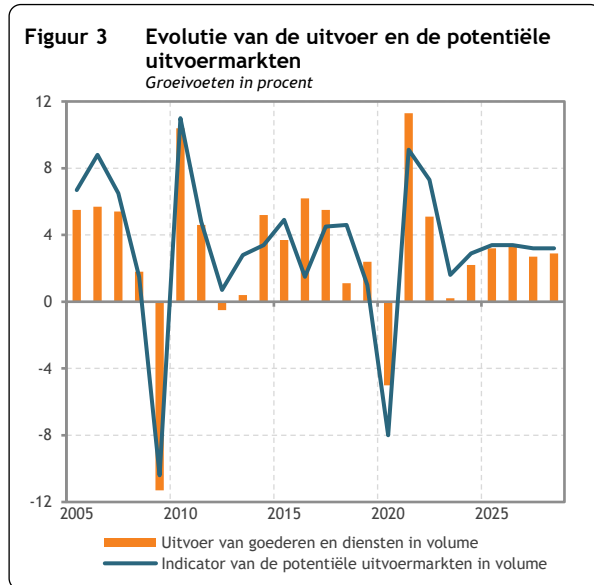
De Belgische bbp-groei werd in 2022 enerzijds aangedreven door de aanhoudende post-covid inhaalbeweging, maar anderzijds afgeremd door stijgende grondstoffenprijzen, de verstoring van de internationale toeleveringsketens en onzekerheid als gevolg van de oorlog in Oekraïne. De groei hield aanvankelijk goed stand, maar vertraagde sterk in de tweede jaarhelft, al bleef hij licht positief. De economische groei bedroeg op jaarbasis 3,2%.

Parallel met de vertraging van de inflatie hernam de bbp-groei in het eerste kwartaal van dit jaar (0,5%) en zou hij in de rest van het jaar vrij dynamisch blijven (gemiddeld 0,4% per kwartaal). Door een zwak overloopeffect blijft de Belgische bbp-groei op jaarbasis echter beperkt tot 1,3%. Hij wordt afgeremd door een negatieve bijdrage van de netto-uitvoer en de voorraadwijzigingen, maar ondersteund door de dynamiek van de particuliere consumptie en de herneming van de investeringen (met uitzondering van de woningbouw).

De bbp-groei zou in 2024 aantrekken tot 1,6% onder impuls van de verbetering van de internationale conjunctuur en een lichte herneming van de groei van de binnenlandse vraag. De binnenlandse vraag wordt afgeremd door een minder uitgesproken groei van de particuliere consumptie (1,8%, na 2,5% in 2023), maar beter ondersteund door de evolutie van de voorraden, die zich zouden stabiliseren na een forse afname in 2023. In de periode 2025-2028 zou de bbp-groei zich stabiliseren op 1,4% per jaar en ondersteund worden door nagenoeg alle bestedingscomponenten. Enkel de overheidsinvesteringen vertonen in die periode een lichte krimp.

De Belgische economie zou daardoor in de periode 2020-2028, die de covid-crisis, de energiecrisis en het daaropvolgende herstel omvat, met gemiddeld 1,3% per jaar groeien, net als de eurozone als geheel.

Een groot tekort op de lopende rekening met het buitenland in 2022, vooral als gevolg van de aanzienlijke ruilvoetverslechtering. Het saldo zal zich gedurende de projectieperiode enigszins herstellen, maar negatief blijven.

In navolging van de wereldhandel in het algemeen en de moeilijkheden van de Duitse industrie in het bijzonder, vertraagt de volumegroei van de Belgische uitvoer in 2022 en valt hij nagenoeg stil in 2023. Deze vertraging is meer uitgesproken dan die van de potentiële uitvoermarkten, waardoor in beide jaren een aanzienlijk verlies aan marktaandeel wordt opgetekend. Dat is ook nog het geval in 2024, al wint de uitvoergroei dan opnieuw aan kracht. Over de periode 2022-2024 bedraagt het verlies aan marktaandelen gemiddeld 1,4 procentpunt per jaar. In de periode 2025-2028 groeien de potentiële uitvoermarkten van België met gemiddeld 3,3% per jaar. In combinatie met stabiele wisselkoersen en de stijging van de

arbeidskosten per eenheid product (gemiddeld 1,9% per jaar), zou de volumegroei van de Belgische uitvoer gemiddeld 3,1% per jaar bedragen. Het verlies aan marktaandelen is dan ook veel beperkter dan in de periode 2022-2024.

Gedurende de hele projectieperiode (met uitzondering van 2027) is de volumegroei van de invoer iets sterker dan die van de uitvoer. De bijdrage van de netto-uitvoer aan de bbp-groei zou daarom gedurende de hele projectieperiode negatief zijn: -0,5 procentpunt in 2023, -0,3 procentpunt in 2024 en -0,1 procentpunt gemiddeld in de periode 2025-2028.

Er moet ook worden opgemerkt dat in 2023 en 2025-2026 de Belgische invoer ook zal stijgen door de toename van de invoer van elektriciteit en aardgas. In België wordt er dan minder elektriciteit geproduceerd als gevolg van de stillegging van twee kerncentrales eind 2022/begin 2023 en van vijf andere centrales in de loop van 2025. In deze vooruitzichten gaan we ervan uit dat de twee meest recente centrales, Doel 4 en Tihange 3, opnieuw worden opgestart in de winter van 2026 (zie afdeling 2.5).

De sterke stijging van de internationale grondstoffenprijzen en de depreciatie van de euro ten opzichte van de dollar dreven de Belgische uitvoer- en importprijzen sterk op in 2022 (met respectievelijk 14,2% en 18,8%). Het gevolg was een aanzienlijke ruilvoetverslechtering (-3,8%), de grootste sinds het begin van de jaren tachtig. Dit jaar zou de ruilvoet echter verbeteren (+2,4%), dankzij de daling van de grondstoffenprijzen en, in mindere mate, de appreciatie van de euro-dollar koers. In de periode 2024-2028 blijven de ruilvoetschommelingen zeer beperkt.

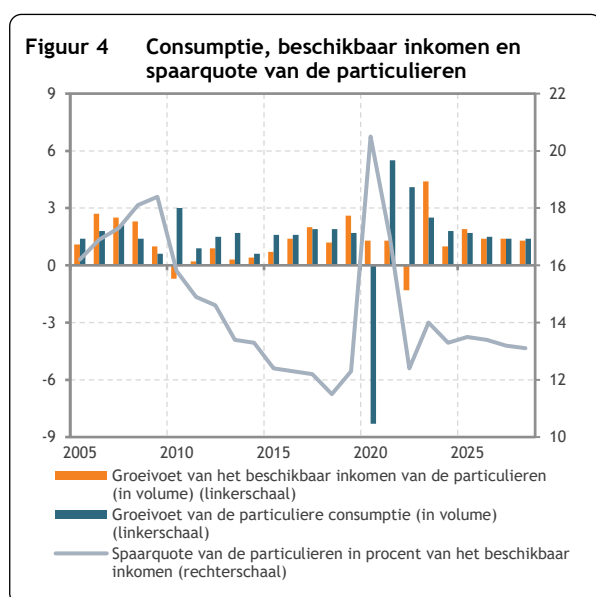
Het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans was in 2021 nog licht positief, maar in 2022 leidden de sterk gestegen energieprijzen tot een aanzienlijk tekort (-3,6% van het bbp). Het externe tekort krimpt in de projectieperiode (vooral in 2023), maar blijft vanuit historisch oogpunt hoog. De

internationale energieprijzen blijven immers hoger dan vóór de energiecrisis. Bovendien wordt de binnenlandse vraag deels gefinancierd door een aanzienlijk overheidstekort, wat resulteert in een vrij robuuste groei die de invoerbehoefte aanwakkert.

Op korte termijn zet de particuliere consumptie haar inhaalbeweging voort, ondanks de hoge inflatie. Voor de periode 2025-2028 wordt een gemiddelde groei van 1,5% per jaar verwacht, in lijn met de ontwikkeling van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren daalde sterk in de tweede helft van 2022. De inflatie bereikte een hoogtepunt (zie afdeling 2.4) en werd slechts gedeeltelijk gecompenseerd door een hogere loonindexering. Niettemin bleef de particuliere consumptie sterk groeien door een verdere inhaalbeweging na covid. Op jaarbasis steeg de particuliere consumptie, mede dankzij een gunstig startpunt, met 4,1% in 2022, terwijl het reëel beschikbaar gezinsinkomen, ondanks overheidsmaatregelen ter verlichting van de energiefactuur³, met 1,3% daalde. De spaarquote van de particulieren, die in 2020 tot 20,5% was opgelopen, viel in 2022 voor het tweede jaar op rij terug en kwam met 12,4% ongeveer uit op zijn niveau van 2019.

Hoewel de inflatie op een relatief hoog niveau blijft, vertraagt ze in 2023 aanzienlijk. In tegenstelling tot 2021 en 2022 is de indexering van lonen en sociale uitkeringen, die met enige vertraging op de inflatie reageert, dit jaar aanzienlijk hoger dan de inflatie. Bovendien worden de maatregelen van de overheid om de energiefactuur van de gezinnen te verlichten voortgezet (basispakket en uitgebreid sociaal tarief, zie voetnoot 3). De stijging van de koopkracht van de particulieren wordt echter afgeremd door de veel beperktere groei van de werkgelegenheid. In totaal zou het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren dit jaar met 4,4% stijgen. Volgens de meest recente observaties bedroeg de groei van de particuliere consumptie 0,6% in het eerste kwartaal van 2023. Voor de overige kwartalen van het jaar

wordt een beperktere volumegroei van 0,3% tot 0,4% verwacht, waarbij het post-covid inhaaleffect geleidelijk uitdooft. Op jaarbasis zou de particuliere consumptie met 2,5% groeien, waardoor de spaarquote van de particulieren herneemt tot 14,0%.

In 2024 koelt de inflatie verder af, maar blijft ze op een relatief hoog niveau (3,3%). Terwijl de indexering van de sociale uitkeringen en de overheidslonen net boven de inflatie zou uitkomen, zou de indexering van de lonen in de privésector beperkter blijven (2,8%). Samen met de afschaffing van het basispakket en een iets minder

³ De twee belangrijkste pakketten maatregelen die de overheid heeft genomen om de energiefactuur van de gezinnen te verminderen, zijn de uitbreiding van het sociaal tarief en het basispakket. De uitbreiding van het sociaal tarief wordt geboekt als sociale uitkeringen in natura en dus als overheidsconsumptie, terwijl het basispakket wordt geboekt als een inkomensoverdracht aan de gezinnen en dus hun beschikbaar inkomen ondersteunt.

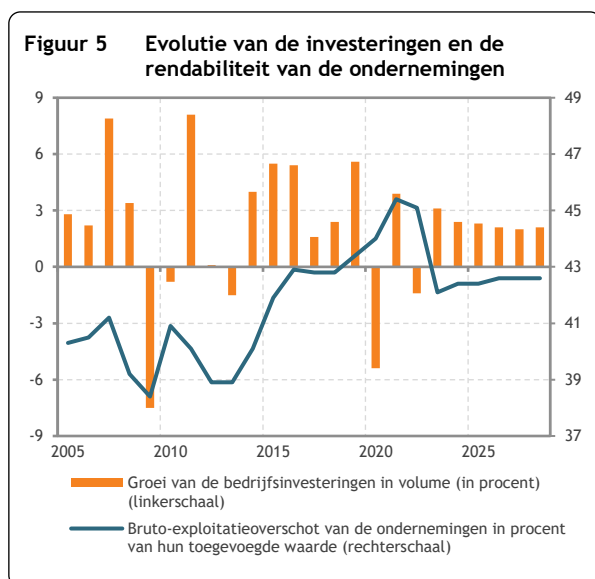
sterke groei van de werkgelegenheid remt dat de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren af tot 1,0%. De groeivertraging van de particuliere consumptie is minder uitgesproken (1,8%), wat de spaarquote doet terugvallen tot 13,3%.

In de periode 2025-2028 zou de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren gemiddeld 1,5% per jaar bedragen. De inflatie kent vanaf 2025 een meer trendmatig verloop (1,8% per jaar), en daardoor komt ook de indexering van lonen en sociale uitkeringen op een stabielere pad terecht vanaf 2026. De inkomensgroei zou worden aangedreven door de stijging van het bruto uurloon vóór indexering in de marktsector (zie afdeling 3.1), die in combinatie met de toename van de werkgelegenheid zou leiden tot een reële groei van de totale loonsom van gemiddeld 1,3% per jaar. Het netto-inkomen uit vermogen zou reëel met gemiddeld 2,9% per jaar toenemen, terwijl het totaalbedrag aan ontvangen sociale uitkeringen in reële termen met 1,8% per jaar zou stijgen. Tegelijkertijd zou de door huishoudens te betalen inkomstenbelasting, uitgedrukt in reële termen, met gemiddeld 2,4% per jaar stijgen. De particuliere consumptie zou gelijke tred houden met het reëel beschikbaar inkomen en met gemiddeld 1,5% per jaar groeien. De gezinsspaarquote zou bijgevolg vrijwel stabiel blijven op 13,3% in de periode 2025-2028, wat een licht hoger niveau is dan in 2019.

Er dient te worden opgemerkt dat in de jaren 2021 tot 2024 het minimumpensioen en de minimumbedragen voor werkloosheid, leefloon, uitkeringen voor gehandicapten en inkomensgaranties voor ouderen geleidelijk worden verhoogd, wat het beschikbaar inkomen van de particulieren ondersteunt. Ook liggen de uitgekeerde bedragen in verband met het equivalent leefloon sinds 2022 (en vooral in 2023) hoger vanwege het leefloon dat wordt toegekend aan Oekraïense vluchtelingen in België. Ten slotte dient te worden vermeld dat er bij de raming van de personenbelasting rekening is gehouden met de hervorming van de bedrijfsvoorheffing. Dat heeft een neerwaarts effect op de door de huishoudens te betalen personenbelasting in de periode 2022-2025.

Ondanks de rentestijging en de daling van de rendabiliteit, groeien de bedrijfsinvesteringen met 3,1% in 2023 en met 2,4% in 2024, mede dankzij de verschillende relanceplannen en de investeringen in het elektriciteitsnet. In de periode 2025-2028 zouden ze gemiddeld met 2,1% per jaar toenemen.

De bedrijfsinvesteringen worden in 2022 en 2023 enerzijds afgeremd door het klimaat van onzekerheid, de sterke stijging van de langetermijnrente en minder soepele voorwaarden voor de toegang tot bankkrediet. Bovendien wordt de rendabiliteit van de ondernemingen aangetast door de stijgende loonkosten, wat hun vermogen tot zelffinanciering afremt. Anderzijds heeft het ondernemersvertrouwen dit jaar een herstelbeweging ingezet, worden de investeringen ondersteund door de verschillende relanceplannen en worden de investeringen door Elia in het elektriciteitsnet geleidelijk opgedreven. Al bij al houdt de kwartaalgroei van de bedrijfsinvesteringen in beide jaren goed stand, maar op jaarbasis vertoonden de bedrijfsinvesteringen in 2022 een volumedaling van 1,4% als gevolg van een negatief overloopeffect (een sterke terugval in de tweede helft van 2021). Dit jaar zou de volumegroei van de bedrijfsinvesteringen uitkomen op 3,1%.

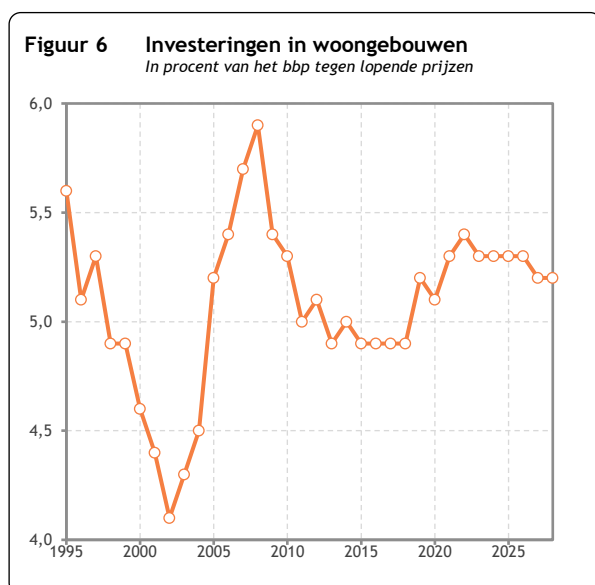

In 2024 worden de bedrijfsinvesteringen verder gestimuleerd door de relanceplannen, de uitbouw van het hoogspanningsnet en een lichte verbetering van de rendabiliteit. Dat resulteert in een volumegroei die weliswaar vertraagt, maar toch dynamisch blijft (2,4%).

In de periode 2025-2028 zou de groei van de afzetperspectieven zich stabiliseren, net als de rendabiliteit. De bedrijfsinvesteringen zouden dan gemiddeld met 2,1% per jaar toenemen. De investeringsquote van de ondernemingen (d.w.z. het nominaal aandeel van die investeringen in het bbp) zou aantrekken van 16,1% in 2022 tot 16,8% in 2024 en tot 17,3% in 2028.

De dynamiek van de woninginvesteringen van de gezinnen wordt in het begin van de projectieperiode afgeremd door de gestegen langetermijnrente.

De woninginvesteringen van de huishoudens werden in 2022 afgeremd door de sterke stijging van de langetermijnrente, het klimaat van onzekerheid en de gedaalde koopkracht. De investeringen van de huishoudens lieten in het eerste kwartaal van 2022 nog een sterke groei zien (een gunstig startpunt voor de jaargroei), maar vielen daarna terug. Ze stabiliseerden zich in het eerste kwartaal van 2023 en zouden

in de loop van dit jaar enigszins aantrekken. In deze context, en rekening houdend met de startpunten (gunstig in 2022 en ongunstig in 2023), bedroeg de groei van de gezinsinvesteringen toch nog 1,3% in 2022, maar zou hij -1,4% bedragen in 2023. Pas in 2024 wordt een herleving verwacht op jaarbasis (2,0%), tegen de achtergrond van een stabiele langetermijnrente en de met enige vertraging doorwerkende koopkrachtstijging van 2023. Bovendien worden de woninginvesteringen tot 2026 – weliswaar in afnemende mate – aangemoedigd door de investeringssteun aan de gezinnen (hoofdzakelijk voor energetische renovatie) waarin de verschillende relanceplannen voorzien.

Vanaf 2025 zou de groei van de investeringen in woningbouw meer in lijn liggen met de in het verleden waargenomen evoluties. Terwijl de steun van de relanceplannen uitdooft, zouden die investeringen opnieuw gestuurd worden door de evolutie van de klassieke determinanten: het reëel beschikbaar

inkomen van de particulieren, de langetermijnrente (stabiel) en de werkloosheidsgraad (dalend). In de periode 2025-2028 zou de groei gemiddeld 1,3% per jaar bedragen.

Uitgedrukt in procent van het bbp, zou het nominaal aandeel van de investeringen in woongebouwen zich stabiliseren rond 5,2% in de projectieperiode (zie figuur 6).

Onder impuls van de diverse relanceplannen, alsook van de plannen voor Defensie en de electorale cyclus bij de lagere overheid, zouden de overheidsinvesteringen sterk toenemen in 2023 en 2024 en nadien teruggeschroefd worden.

Na een daling in 2022⁴, zouden de overheidsinvesteringen een sterke volumegroei kennen in 2023 (11,1%) en in 2024 (8,2%). De investeringen van de lagere overheid zouden sterk stijgen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in 2024. Daarnaast zouden de investeringen van de federale overheid fors toenemen, vooral door de investeringen van Defensie (uitvoering van de strategische visie, waaronder het STAR-plan). Tot slot zouden ook de investeringen door de gewesten en gemeenschappen fors stijgen in 2023 (voornamelijk door de Vlaamse Gemeenschap en het Waals Gewest, als onderdeel van hun respectieve relanceplannen⁵) en zich op dit hoge niveau handhaven in 2024.

In de periode 2025-2028 zouden de overheidsinvesteringen een overwegend dalende trend vertonen (volumegroei van respectievelijk -1,5%, 1,4%, -5,5% en -1,1%, of gemiddeld -1,7% per jaar), vooral door de afname van de investeringen van de lagere overheid na de gemeenteraadsverkiezingen in 2024. Afgezien van de toename van de investeringen door de Franse Gemeenschap in schoolgebouwen, krijgen de investeringen van de gewesten en gemeenschappen geen belangrijke nieuwe impulsen meer en dalen ze zelfs in de periode 2026-2027 als gevolg van het einde van de relanceplannen. Alleen de investeringen van de federale overheid, ondersteund door de uitvoering van het STAR-plan van Defensie en door de toename van de investeringen van Infrabel na bijkomende financiering, zouden in 2025 en 2026 nog aanzienlijk stijgen.

Het nominale aandeel van de overheidsinvesteringen in het bbp zou stijgen van 2,7% in 2022 tot 2,9% in 2023 en 3,1% in 2024, om daarna weer terug te vallen tot 2,7% in 2028.

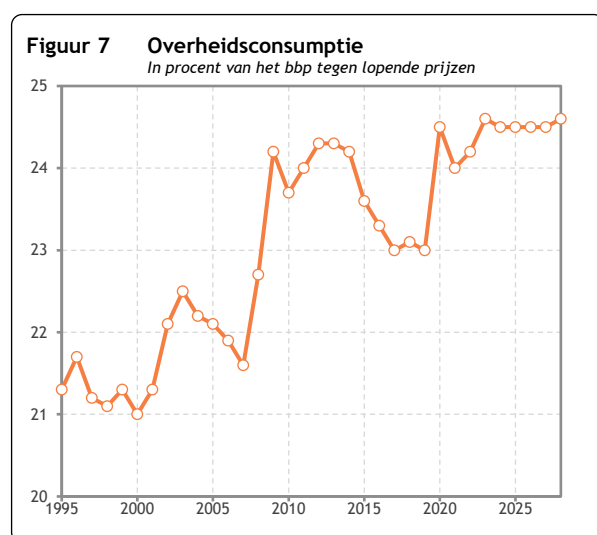
⁴ Voornamelijk als gevolg van enkele belangrijke aankopen van openbare gebouwen door de Regie der Gebouwen in 2021, die zich niet herhalen in 2022, en een afname van de investeringen in tunnels in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

⁵ Merk op dat, in tegenstelling tot wat aanvankelijk was begroot, de uitgaven in 2022 in het kader van de relanceplannen (regionaal maar ook federaal, gefinancierd door de Europese faciliteit voor herstel en veerkracht (RRF) of door eigen middelen) vrij beperkt zijn gebleken.

Na een bijzonder dynamische groei in 2021-2022, vertraagt de volumegroei van de overheidsconsumptie aanzienlijk in 2023 en 2024, voornamelijk als gevolg van het einde van de maatregelen die zijn genomen in het kader van de covid- en de energiecrisis. De groei zou in de periode 2025-2028 gemiddeld 1,3% per jaar bedragen, voornamelijk aangedreven door de groei van de uitgaven voor gezondheidszorg.

De volumegroei van de overheidsconsumptie was zeer dynamisch in 2021 (4,8%) en bleef aanzienlijk in 2022 (3,2%). Hoewel gehalveerd ten opzichte van 2021, bleef de groei van de netto-aankopen van goederen en diensten door de overheid in 2022 relatief hoog (met name na de uitvoering van het 'Readiness'-plan van Defensie⁶). Ook de sociale uitkeringen in natura stegen nog sterk, vooral door de voortzetting van bepaalde maatregelen in verband met de gezondheids crisis (voor coronatesten en de aankoop van vaccins) en de versterking van de maatregelen om de energiefactuur van de gezinnen te verlichten, met name de uitbreiding van het sociaal tarief.⁷ De groei van de overheidswerkgelegenheid, en in het verlengde daarvan de volumegroei van de overheidslonen, vertraagde slechts licht ten opzichte van 2021 en blijft hoog.

Zowel in 2023 als in 2024 zou de volumegroei van de overheidsconsumptie aanzienlijk vertraagen (tot respectievelijk 0,7% en 0,9%). Voor 2023 komt dit vooral door de sterk vertraagde groei van de sociale uitkeringen in natura na het wegvallen van een aantal tijdelijke maatregelen (voornamelijk energie- en covid-maatregelen). Voor 2024 is het toe te schrijven aan een sterke groeivertraging van de overheidswerkgelegenheid (voornamelijk door de vertraging van de groei van de schoolgaande bevolking) en bijgevolg van de loonmassa van de overheid. In 2023, en nog meer in 2024, zou de netto-aankoop van goederen en diensten dalen.

In de periode 2025-2028 zou de groei van de overheidsconsumptie in volume geleidelijk versnellen van 1,1% in 2025 tot 1,6% in 2028 (gemiddeld 1,3% per jaar). Deze wordt in ruime mate ondersteund door de groei van de uitgaven voor gezondheidszorg, die met de jaren toeneemt naarmate de bevolking vergrijst (van 2,6% in 2025 tot 3,3% in 2028; gemiddeld 3,0% per jaar). De groei van de overheidslonen is veel bescheidener (gemiddeld 0,3% per jaar, bij een gemiddelde groei van de overheidswerkgelegenheid van 0,2%) en de groei van de netto-aankoop van goederen en diensten is negatief (gemiddeld -2,1%).

⁶ Beslissing in het kader van de NAVO om de uitrusting in de periode 2022-2024 te versterken.

⁷ Volgens de ESR-beginselen (nationale rekeningen) moet de stijging van de uitgaven voor sociale tarieven deels worden verrekend als een stijging van de overheidsconsumptie in volume en deels als een prijseffect (stijging van de deflator van de overheidsconsumptie).

Na een stijging tot 24,5% in 2020, nam het nominale aandeel van de overheidsconsumptie in het bbp af tot 24,0% in 2021, maar het zou opnieuw aantrekken tot 24,6% in 2023. Het zou in de periode 2024-2028 rond 24,5% schommelen.

2.3. Bruto toegevoegde waarde per bedrijfstak

In termen van toegevoegde waarde wordt de economische groei in 2022 en 2023 enkel door de marktdiensten aangedreven, terwijl de groei van de industrie als geheel stagneert. Nadien wordt de samenstelling van de economische groei evenwichtiger.

Rekening houdend met de beschikbare nationale rekeningen tot en met het eerste kwartaal 2023, zou de volumegroei van de toegevoegde waarde in de jaren 2022-2023 het sterkst zijn in de marktdiensten (gemiddeld 3,4% per jaar; zie tabel 1) en wat lager uitkomen in de bouw en de niet-marktdiensten (resp. 1,4% en 1,3%). De toegevoegde waarde in de industrie zou daarentegen stagneren (gemiddeld 0,1% per jaar).

Voor de marktdiensten⁸ is vooral de binnenlandse vraag van belang, met de particuliere consumptie als belangrijkste groeimotor in de jaren 2022-2023. De ietwat beperktere groei van de bouwsector in die periode is toe te schrijven aan de terugval van de investeringsgroei, vooral wat de woningbouw betreft. De industrie is daarentegen sterk afhankelijk van de internationale conjunctuur (met de Duitse industrie als belangrijke afzetmarkt) en is relatief gevoeliger voor energieprijsschokken en toeleveringsproblemen.

In 2024 zou de toegevoegde waarde van de Belgische industrie opnieuw aanknopen met een positieve volumegroei (1,4%), terwijl de groei van de marktdiensten vertraagt (1,8%).

In de periode 2025-2028 zou de groei van de verschillende bedrijfstakken meer in overeenstemming zijn met de tendensen uit het verleden en zou hun totale toegevoegde waarde gemiddeld met 1,5% per jaar stijgen. De jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde van de niet-marktdiensten, die hoofdzakelijk overheidsdiensten en onderwijs omvatten, zou duidelijk onder dat gemiddelde liggen (0,8%), terwijl de industrie als geheel (1,3%) en de bouw (1,5%) net onder of op dat gemiddelde liggen. De volumegroei van de marktdiensten als geheel blijft met 1,7% die van de totale toegevoegde waarde overtreffen.

---

⁸ De definities van de bedrijfstakken die onderscheiden worden in het HERMES-model zijn in de bijlage terug te vinden.

Tabel 1 Bruto toegevoegde waarde in volume per bedrijfstak
Gemiddelde jaarlijkse groei in procent

	2022-2023	2024	2025-2028
1. Landbouw	-10,4	1,5	1,4
2. Energie	-0,5	0,8	1,1
3. Verwerkende nijverheid	-0,2	1,2	1,3
3.1. Intermediaire goederen	-2,8	1,2	1,8
3.2. Uitrustingsgoederen	7,2	1,5	0,4
3.3. Verbruiksgoederen	0,9	0,9	0,9
2+3 = Industrie	0,1	1,4	1,3
4. Bouw	1,4	2,3	1,5
5. Verhandelbare diensten	3,4	1,8	1,7
5.1. Vervoer en communicatie	4,2	1,9	1,6
5.2. Handel en horeca	2,7	1,4	1,0
5.3. Krediet en verzekeringen	0,8	1,2	1,1
5.4. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (inclusief dienstencheques)	2,3	1,9	1,3
5.5. Overige marktdiensten (inclusief dienstencheques en PWA-banen)	4,4	2,1	2,3
6. Niet-verhandelbare diensten	1,3	0,9	0,8
Totaal	2,3	1,6	1,5

2.4. Prijsevoluties

De energieprijzen zijn sterk gedaald, terwijl de onderliggende inflatie slechts langzaam aan kracht inboet

De aanzienlijke prijsstijgingen van de afgelopen jaren lijken stilaan achter de rug. De hoge containerprijzen, die het gevolg waren van verstoorde aanvoerketens na de pandemie, hebben zich ondertussen genormaliseerd. De prijzen van voedingsgrondstoffen noteren momenteel een stuk lager dan bij het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, maar blijven eerder hoog vanuit een historisch perspectief. De relatief warme winter, de ruime beschikbaarheid van vloeibaar aardgas en inspanningen bij bedrijven en gezinnen om hun energieverbruik te beperken namen vrij snel de vrees weg voor aardgastekorten tijdens de winter 2022-23. Bijgevolg vielen zowel aardgas- als elektriciteitsprijzen sterk terug nadat ze een piek bereikten in september 2022.

De Belgische consumptieprijsinflatie is traditioneel zeer gevoelig voor energieprijzbewegingen en piekte op meer dan 12% in oktober 2022, om nadien terug te vallen tot 5,2% in mei 2023. De lagere energieprijzen zullen neerwaartse druk blijven uitoefenen op de inflatie tot en met oktober 2023. Doorheen de energiecrisis nam de overheid maatregelen om de energiefactuur van de gezinnen te milderen. Die hebben nog steeds een matigende invloed op de energie-inflatie. De snelle afkoeling van de inflatie verhuult echter een nog steeds aanzienlijke onderliggende inflatie. Vooral de prijzen voor verwerkte voeding en diensten noteren momenteel veel hoger dan een jaar geleden. Toch zijn er tekenen dat de onderliggende inflatie haar piek heeft bereikt en kan beginnen afkoelen. Die daling zou echter heel traag verlopen; tegen eind 2024 zou de onderliggende inflatie nog steeds 2,5% bedragen. De lonen, die een belangrijk deel van de kosten vertegenwoordigen van heel wat goederen en diensten, namen de

voorbije maanden sterk toe. Aangezien ze doorgaans met wat vertraging doorerekend worden, vergt het enige tijd vooraleer hun invloed op de onderliggende inflatie uitgewerkt is.

Op jaarbasis zou de consumptieprijsinflatie afkoelen van 9,6% in 2022 tot 3,3% in 2024, maar het zou tot 2025 duren vooraleer de inflatie opnieuw onder de drempel van 2% duikt. De onderliggende inflatie bedraagt dan minder dan 2%, terwijl de evolutie van de energieprijzen nog slechts een beperkte impact heeft.

Na een stevige toename zou de groei van de bbp-deflator geleidelijk afkoelen

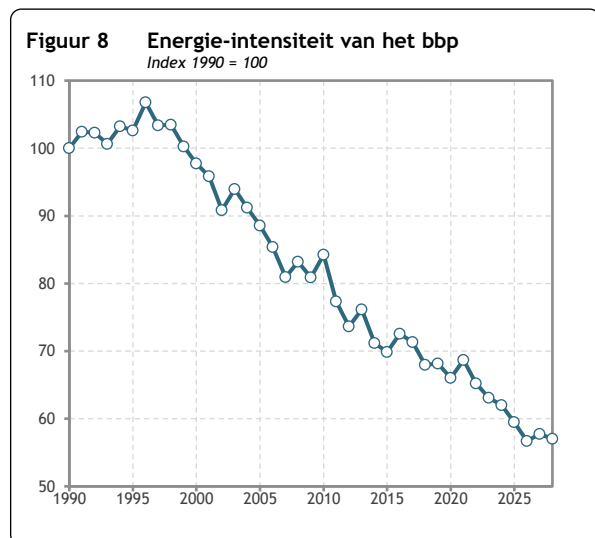
Doorgaans heeft een energieprijstoename een beperkte impact op de bbp-deflator omdat de toename van de binnenlandse prijzen deels gecompenseerd wordt door een negatief ruilvervoeteffect (i.e. invoerprijzen nemen sterker toe dan uitvoerprijzen). Aangezien België alle fossiele energiebronnen moet invoeren, wegen energieprijzbewegingen sterker door in de invoer dan in de uitvoer. In 2021 en 2022 versnelde de groei van de bbp-deflator echter fors (van 1,5% in 2020 tot 5,9% in 2022) in een omgeving van stijgende energieprijzen en een negatieve ruilvervoetevolutie. Dat kan in verband worden gebracht met een toename van de winstmarges van ondernemingen. Vooral de deflatoren van een aantal industriële bedrijfstakken namen toen sterk toe.

Tijdens het vierde kwartaal van 2022 werd een daling van de marges van de ondernemingen vastgesteld. De forse loonindexering, die altijd met enige vertraging reageert op de inflatie, speelt daar ongetwijfeld een rol in. Net zoals de inflatie, zou ook de groei van de bbp-deflator slechts geleidelijk vertragen en pas op middellange termijn opnieuw minder dan 2% bedragen.

2.5. Energieverbruik

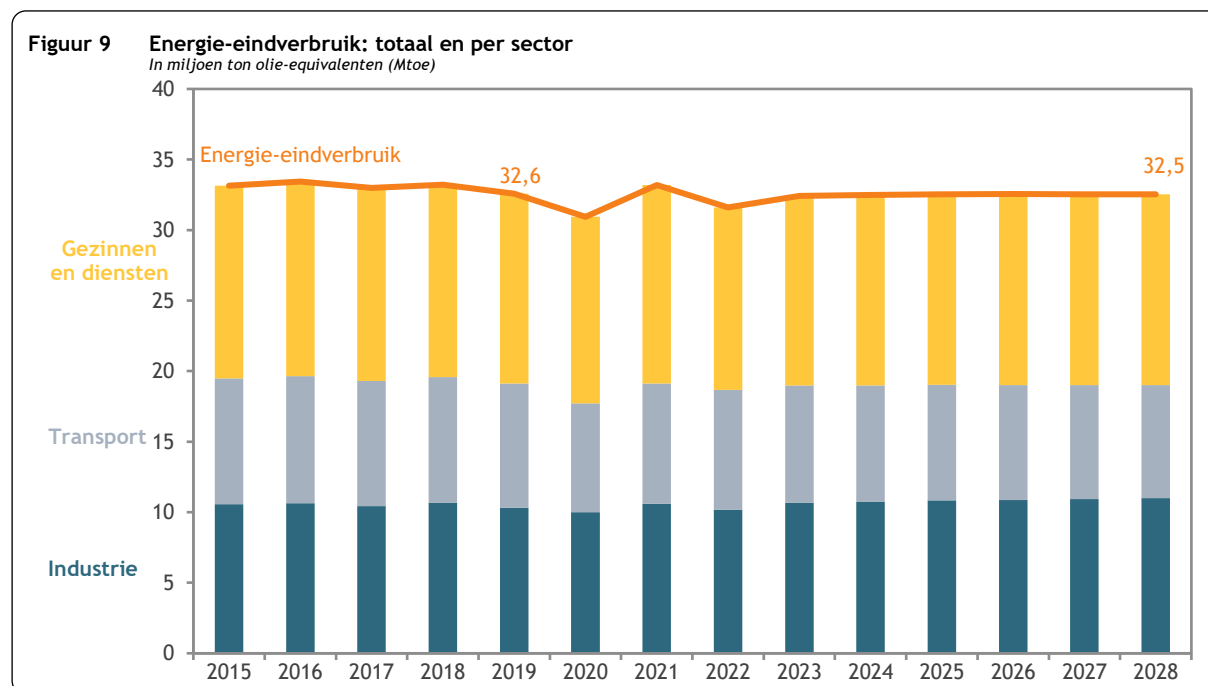
Energie-intensiteit en energie-eindverbruik

De evolutie van het totale energieverbruik wordt beïnvloed door verschillende elementen, zoals de economische activiteit, technologische ontwikkelingen of beleidsbeslissingen. In deze vooruitzichten wordt het energieverbruik hoofdzakelijk bepaald door de economische activiteit en de relatieve prijzen. Niettemin wordt op een exogene manier ook met andere elementen rekening gehouden. De energie-intensiteit van het bbp⁹ zou aanvankelijk verder dalen, o.m. dankzij energiebesparende technologieën. In 2027 zou deze neerwaartse trend onderbroken worden, voornamelijk door de heropstart van twee kerncentrales.

⁹ De energie-intensiteit van het bbp stemt overeen met het bruto binnenlands energieverbruik uitgedrukt in miljoen ton olie-equivalent (Mtoe) gedeeld door het bbp in volume.

Na een relatief stabiel verloop in de jaren voorafgaand aan de coronacrisis, viel het energie-eindverbruik¹⁰ in 2020 terug met ongeveer 5% (zie onderstaande figuur). Het jaar 2021 wordt gekenmerkt door een stijging van het energieverbruik als gevolg van de herneming van de economische activiteit. De hoge prijzen in 2022 zouden opnieuw hebben geleid tot een daling van het eindverbruik met ongeveer 5% ten opzichte van 2021. De grootste daling zou zich situeren bij de gezinnen en de diensten. In de daaropvolgende jaren zou het energie-eindverbruik zich geleidelijk stabiliseren op 32,5 miljoen ton olie-equivalent (Mtoe) in 2028, of een niveau dat vergelijkbaar is met dat van 2019.

Het elektriciteitsaanbod in België

De structuur van het elektriciteitsaanbod (exclusief pompcentrales) zou als volgt evolueren:¹¹

- het aandeel van de kerncentrales in het elektriciteitsaanbod zou geleidelijk dalen tot 2025, overeenkomstig de wet over de geleidelijke uitstap uit kernenergie (28 juni 2015): van ruim 55% in 2021 (volledig operationeel park) tot 36% in 2023 (stillegging van Doel 3 in september 2022 en van Tihange 2 in januari 2023), en tot 21% in 2025 (geleidelijke stillegging van Doel 1, Doel 4, Tihange 3, Tihange 1 en Doel 2 in de loop van 2025). Op 18 maart 2022 bereikte de federale regering een akkoord over de verlenging van de levensduur van de twee jongste kerncentrales (Doel 4 en Tihange 3). In overeenstemming met het akkoord dat in januari 2023 werd bereikt tussen de federale

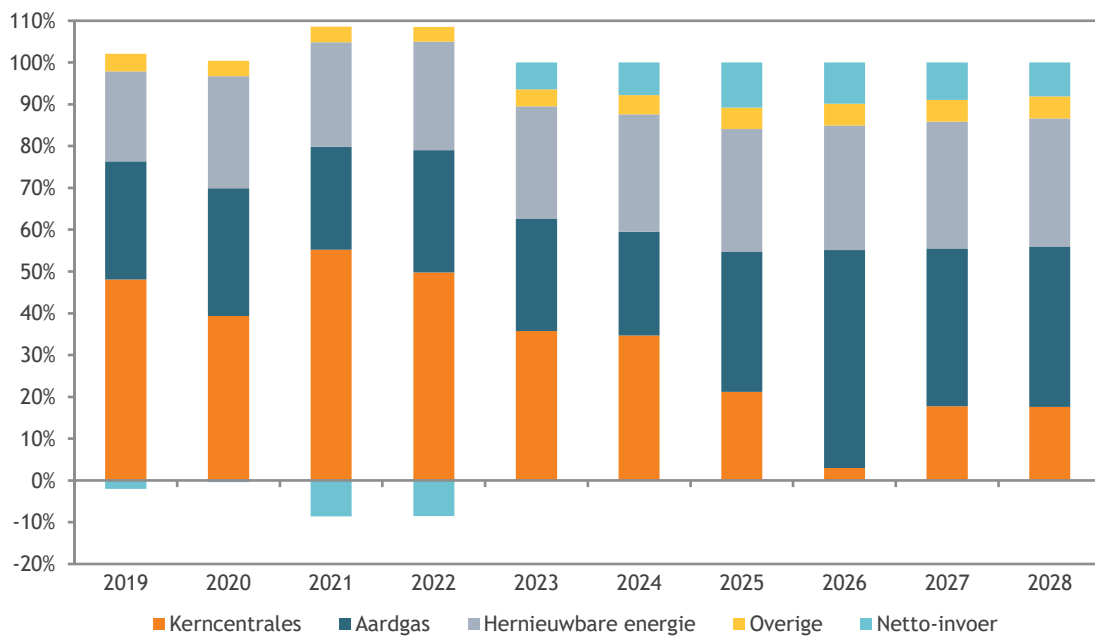
¹⁰ Het energie-eindverbruik is de hoeveelheid energie die door de eindverbruikers (industrie, huishoudens of diensten) wordt verbruikt. Dat is een nauwer concept dan het bruto binnenlands energieverbruik, dat alle energiebehoeften van de Belgische economie omvat, met inbegrip van de door de energiesector verbruikte energie of de distributieverliezen. Bij conventie omvat het bruto binnenlands energieverbruik wel de internationale luchtvaart, maar niet de internationale scheepsbunkers.

¹¹ De evolutie van de structuur van het elektriciteitsaanbod is gebaseerd op de hypothesen en berekeningen van het Federaal Planbureau, vertrekkend van de voorlopige cijfers voor het jaar 2022 van de DG Energie (FOD Economie), informatie over de beschikbaarheid van kernreactoren (REMIT, Elia) en het WAM-scenario ('with additional measures') van het Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021-2030, dat in december 2019 bij de Europese Commissie werd ingediend. Dit scenario houdt rekening met de opwaartse herziening van de doelstellingen voor offshore windenergie tegen 2030 (5,4-5,8 GW), de meest recente planning voor de ontwikkeling van offshore windenergie (DG Energie) en de verlenging van de levensduur van Doel 4 en Tihange 3 (vanaf november 2026, zoals bepaald in de overeenkomst van januari 2023 tussen Engie en de federale regering).

regering en Engie, gaan we uit van een stillegging van deze twee centrales in 2025 en van een heropstart in november 2026. Daardoor zou het aandeel van de kerncentrales in het elektriciteitsaanbod ongeveer 3% bedragen in 2026 en stijgen tot 18% in 2027;

- de verminderde elektriciteitsproductie door kerncentrales zou deels worden opgevangen door gasgestookte elektriciteitscentrales. Het aandeel van aardgas in het elektriciteitsaanbod zou daardoor stijgen van 25% in 2021 tot 27% in 2023. Met de stillegging van alle kernreactoren eind 2025 en de gedeeltelijke heropstart van twee centrales in 2026, zou dat aandeel 52% bereiken in 2026. Daarna zou het dalen tot 38% in 2027 en 2028;
- ook netto-invoer van elektriciteit zou de kernuitstap gedeeltelijk opvangen, met een bijdrage aan het elektriciteitsaanbod van ongeveer 10% in 2026 en 9% in 2027 (t.o.v. -9% in 2021 en 6% in 2023). Daarna zou de bijdrage geleidelijk dalen tot 8% in 2028;
- het aandeel van hernieuwbare energie in het elektriciteitsaanbod zou fors toenemen tot 30% in 2027, vergeleken met 31% in 2028 en 26% in 2022.

Figuur 10 Evolutie van de aandelen in het elektriciteitsaanbod in België
In procent

2.6. Broeikasgasemissies

Deze vooruitzichten houden, in de mate van het mogelijke, rekening met alle reeds genomen maatregelen, zowel op federaal als op regionaal niveau.¹²

De totale broeikasgasemissies¹³ stegen in 2021 met 3,4% tot 111,0 miljoen ton (Mt) CO₂-equivalenten door de economische heropleving na de coronacrisis. Ze zouden in 2022 met 3,1% zijn gedaald tot 107,5 Mt CO₂-equivalenten ten gevolge van de energiecrisis. De emissies zouden in 2025 en 2026 relatief sterk toenemen als gevolg van de stillegging van de resterende kerncentrales (zie afdeling 2.5). In 2027 zouden ze terugvallen door de heropening van de twee jongste kerncentrales. De totale emissies zouden in 2028 ongeveer 25% onder het niveau van 1990 uitkomen.

Tabel 2 Evolutie van de totale broeikasgasemissies
Niveau in Mt CO₂-equivalenten, groeivoeten in procent

	Niveau												Groeivoeten	
	1990 ^a	2005 ^a	2019 ^a	2020 ^a	2021 ^a	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2028-1990	2023-2028
1. Energie	103,9	105,8	85,5	78,1	82,1	79,7	81,2	81,1	84,3	90,4	85,3	85,2	-18,0	1,1
1A. Verbranding van brandstoffen	102,5	105,0	84,8	77,4	81,4	79,0	80,6	80,4	83,7	89,7	84,6	84,5	-17,5	1,1
1A1. Transformatie-sector	29,7	29,0	21,0	19,0	18,2	19,3	19,4	19,5	23,2	29,5	24,9	25,4	-14,7	4,7
- Elektriciteit	23,3	24,2	15,1	14,0	12,9	13,8	13,9	14,0	17,6	23,9	19,3	19,7	-15,5	6,1
1A2. Industrie	23,5	18,9	13,9	13,3	14,0	13,0	13,9	13,6	13,6	13,5	13,4	13,3	-43,6	0,3
1A3. Transport	20,9	26,7	26,0	21,7	23,9	23,9	23,5	23,2	23,1	22,9	22,7	22,5	7,6	-1,0
- Wegvervoer	20,0	25,7	25,0	20,8	23,0	23,1	22,6	22,4	22,2	22,1	21,9	21,7	8,5	-1,0
1A4. Andere sectoren	28,2	30,1	23,9	23,3	25,3	22,7	23,8	23,9	23,7	23,7	23,5	23,3	-17,2	0,4
1A5. Andere	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-59,9	-5,2
1B. Vluchtige emissies	1,4	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	-52,2	0,0
2. Industriële processen	25,5	26,5	19,9	18,4	18,2	17,4	16,6	16,2	15,9	15,7	15,4	15,2	-40,5	-2,2
3. Landbouw	11,6	9,9	9,6	9,5	9,4	9,3	9,3	9,2	9,2	9,1	9,0	9,0	-23,0	-0,7
5. Afval	4,8	3,2	1,4	1,3	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	-80,2	-3,8
Totaal	145,8	145,4	116,5	107,3	111,0	107,6	108,3	107,6	110,5	116,1	110,7	110,3	-24,4	0,4

a. Deze inventariswaarden werden in maart 2023 ingediend bij de Europese Commissie overeenkomstig artikel 3.1 van Beschikking 280/2004/EG inzake de monitoring van broeikasgasemissies.

De energiegebonden emissies vertegenwoordigden in 2021 74% van de totale broeikasgasemissies. Ze stegen in 2021 met 5,2% onder invloed van de economische heropleving en de weersomstandigheden, maar zouden in 2022 teruggevallen zijn door de energiecrisis en zachtere temperaturen. Ze zouden toenemen in 2023 en vooral in 2025 en 2026. Daarna zouden ze opnieuw afnemen tot nog 85,2 Mt CO₂-equivalenten in 2028, d.i. 18% onder het niveau van 1990.

- De emissies van de energieproducenten ('transformatiesector' in tabel 2) worden in sterke mate bepaald door de elektriciteitsproductie van de thermische centrales (zie afdeling 2.5). Hun verbeterde energie-efficiëntie¹⁴ en de toenemende productie van elektriciteit op basis van hernieuwbare energie hebben een neerwaartse invloed op de emissies. Niettemin zouden de emissies fors toenemen in 2025 en 2026 door een hogere productie op basis van gascentrales ter

¹² Het Belgisch geïntegreerd Nationaal Energie en Klimaatplan 2021-2030, goedgekeurd op het Overlegcomité van 18/12/2019 en het rapport *Reporting on national system for policies and measures and projections under Regulation (EU) 2018/1999 on the Governance of the Energy Union and Climate Action*, Nationale Klimaatcommissie, 15 Maart 2021, geven een beschrijving van het binnenlands klimaatbeleid en zijn beide terug te vinden op de website www.cnc-nkc.be.

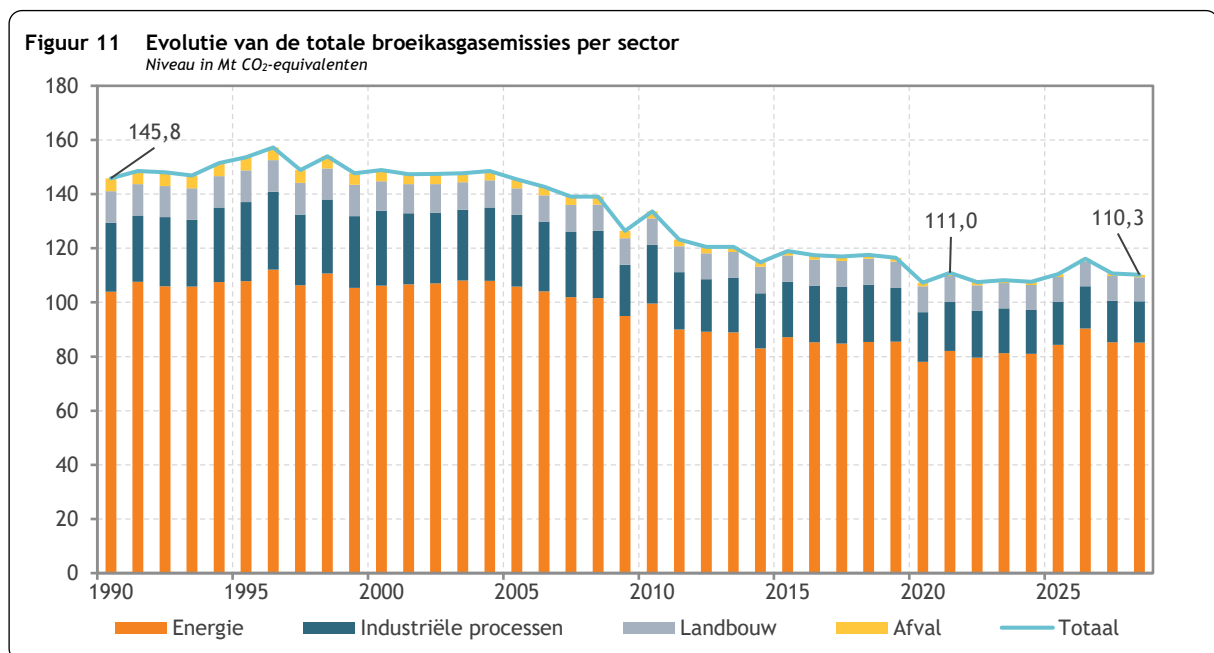
¹³ De broeikasgasemissies worden voor het eerst uitgedrukt volgens het opwarmingsvermogen van de gasen zoals die in het vijfde evaluatieverslag van de IPCC worden vermeld.

¹⁴ Deze verbetering is het gevolg van een toename van het aantal installaties voor de gezamenlijke opwekking van warmte en elektriciteit (STEG).

vervanging van kernenergie. De uitgesproken afname van de emissies in 2027 is toe te schrijven aan de heropening van de twee jongste kerncentrales.

- De emissies van de industrie en de bouw ('industrie' in tabel 2) stegen met 5,1% in 2021 in lijn het economische herstel. In 2022 zouden ze sterk terugvallen ten gevolge van de energiecrisis. De toename zou beperkt blijven gedurende de projectieperiode dankzij een efficiënter energieverbruik¹⁵ en de omschakeling naar hernieuwbare energie. De industriële uitstoot zou ook afgeremd worden door de doelstellingen voor de installaties die onder het European Emission Trading System (EU ETS) vallen.
- De emissies van de transportsector stegen met 10,1% in 2021 als gevolg van het economisch herstel, maar zouden in de projectieperiode stelselmatig afnemen met gemiddeld 1% per jaar, mede dankzij het aanmoedigen van een modal shift voor het vracht- en passagiersvervoer over de weg, het gebruik van biobrandstoffen en de elektrificatie van het wagenpark.
- De emissies van residentiële en niet-residentiële gebouwen ('andere sectoren' in tabel 2) namen in 2021 toe met 8,5%. Deze emissies zijn sterk afhankelijk van de weersomstandigheden: 2021 was een kouder jaar. In 2022 zouden ze sterk afgenomen zijn als gevolg van de warmere temperaturen en de hoge energieprijzen. Vanaf 2025 zouden ze verder afnemen dankzij een stijgende energie-efficiëntie door energiebesparende renovaties. Die worden aangemoedigd door de relatief hoge energieprijzen, financiële steunmaatregelen en energienormen omtrent isolatie en verwarming (EPC, warmtepompen). Bovendien stijgt het gebruik van hernieuwbare energiebronnen.

De industriële procesemissies zijn hoofdzakelijk afkomstig van de chemische industrie, de fabricage van minerale producten (zoals kalk en cement), de ijzer- en staalindustrie en koel- en klimaatregelingsapparatuur. De procesemissies zouden in de periode 2023-2028 verder afnemen met gemiddeld 2,2% per jaar dankzij technologische verbeteringen.

¹⁵ Door de toepassing van energievriendelijkere technologieën onder impuls van de relatief hoge energieprijzen.

3. Arbeidsmarkt

3.1. Arbeidskosten

Hoge groei van de nominale arbeidskosten per uur in 2022 als gevolg van inflatie en automatische indexering; nauwelijks ruimte voor verhogingen van de brutolonen per uur vóór indexering in 2023-2024; versnelde groei in 2025-2028

In 2022 stegen de nominale loonkosten per uur met 5,1% (na verrekening van de loonsubsidies met 5,4%) onder druk van hogere inflatie (indexering: 4,9%) en de stijging van de bruto-uurlonen vóór indexering (+0,4%).

Wegens de loonwet, de hoge inflatie en de automatische indexering was er de facto geen marge voor reële brutoloonstijgingen voor de jaren 2023-2024 en legde de overheid een nulgroei op. Pas na 2024, wanneer de inflatie beduidend is verzwakt, zullen de lonen stijgen in lijn met de productiviteit en de werkloosheidsgraad. Rekening houdend met de sociale akkoorden voor de zorgsector, de koopkrachtpremies in 2023 en de verhogingen van het gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen (GGMMI) in 2024 en 2026, zouden de brutolonen per uur vóór indexering in 2023 en 2024 resp. met 0,2% en 0,1% stijgen en met gemiddeld 0,6% in 2025-2028.

Rekening houdend met de indexering van de lonen (8,1% in 2023, 2,8% in 2024, gemiddeld 1,9% in 2025-2028) en de werkgeversbijdragevoeten, stijgen de nominale loonkosten per uur met 7,4% in 2023, met 3,3% in 2024 en met gemiddeld 2,5% per jaar in 2025-2028. Na verrekening van de loonsubsidies zouden de nominale arbeidskosten per uur stijgen met 7,3% in 2023, met 3,4% in 2024 en met gemiddeld 2,6% per jaar in 2025-2028. De groei van de nominale arbeidskosten per eenheid product zal, na verrekening van de loonsubsidies, initieel versnellen (7,4% in 2023 versus 6,1% in 2022). Vervolgens zou die maatstaf van arbeidskosteninflatie verzwakken tot 3,1% in 2024 en tot gemiddeld 2,0% per jaar in 2025-2028.

In vergelijking met 2022 een sluipende daling van de werkgeversbijdragevoet op middellange termijn ...

De impliciete werkgeversbijdragevoet in de marktbedrijfstakken¹⁶ zal dalen van 29,7% in 2022 tot 29,3% in 2028. De gemeenschappelijke motor van de zachte, sluipende daling van de wettelijke voeten (van 22,0% tot 21,9%), de extralegale voeten (van 2,8% tot 2,6%) en de aanvullende pensioenbijdragevoeten (van 3,2% tot 3,1%) is het groeiende belang van studentenarbeid. De wettelijke bijdragevoet wordt ook gedrukt via de structurele bijdrageverminderingen voor de zeer lage lonen als compensatie voor de GGMMI-verhogingen en de impact van de elektrificatie van de salarismotoren op de CO₂-taks op die voertuigen. Verder doet de geleidelijke uitdoving van het stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT) de toegerekende werkgeversbijdragevoet dalen van 1,7% in 2022 tot 1,5% in 2028.

¹⁶ In de tekst wordt verwezen naar de bijdragevoeten voor de marktbedrijfstakken inclusief de statutaire personeelsleden van overheidsbedrijven. In de statistische bijlage worden de bijdragevoeten voor de marktbedrijfstakken exclusief de statutaire personeelsleden van overheidsbedrijven gerapporteerd.

In 2023 zal de impliciete wettelijke bijdragevoet uitzonderlijk lager zijn (slechts 21,1%), een gevolg van de tijdelijke werkgeversbijdrageverminderingen gedurende het eerste semester, die de impact van de loonindexering (8,1%) op de arbeidskosten moeten verzachten, alsook van de relatief lage bijdragen op de koopkrachtpremies.

Kader 1 Hypothesen m.b.t. het beleid ten aanzien van lonen, werkgeversbijdragen en loonsubsidies

Tijdelijke maatregelen in 2023

- Koopkrachtpremies (met bevrijdende bijzondere bijdrage aan 16,5%).
- Subsidiëring van de uitbetaling van vakantiegeld via de sociale zekerheid (bedienden: 12,4 miljoen) en de federale overheid (arbeiders: 32,9 miljoen).
- Werkgeversbijdrageverminderingen in het eerste semester ter compensatie van de loonindexering.

Structurele maatregelen van kracht vanaf 2022 maar gefaseerd ingevoerd

- Brutoloon: trapsgewijze verhogingen van het GGMMI voor 18- tot 20-jarigen in reële termen in het tweede kwartaal van 2022 (+€75), 2024 (+€35) en 2026 (+€35).
- Waals Gewest: loonsubsidies ingebed in de sociale akkoorden voor de zorgsector, met twee luiken, nl. koopkrachtverhoging (loonbarema's) enerzijds en verbetering van de werkomstandigheden en extra personeel anderzijds.
- Structurele vermindering van de werkgeversbijdragen: invoering van de zeerlageloonvermindering naar aanleiding van de GGMMI-verhogingen in 2022, 2024 en 2026.
- Activeringen: Vlaams Gewest; 'SINE's'; uitdoving tegen 2025.
- Doelgroepverminderingen: Vlaams Gewest; 'zittende ouderen'; verhogingen van de leeftijdscriteria in 2022-2024.

Nieuwe structurele maatregelen van kracht na 2022: arbeidskostenverlagend

- 2023: Vlaams Gewest, beschutte werkplaatsen ('individueel maatwerk'), budget 50 miljoen.
- 2023: Via sociale zekerheid, loonsubsidies 'langdurig zieken' (budget in 2023 gedurende drie kwartalen: 8,8 miljoen).
- 2023: Sociale werkbonus, invoering van intermediaire loongrenzen.
- 2023: Vlaams Gewest, omvorming van het programma 'Aanwervingsincentive voor langdurig werkzoekenden' in een doelgroepvermindering.

Kader 1 Hypothesen m.b.t. het beleid ten aanzien van lonen, werkgeversbijdragen en loonsubsidie (vervolg)

Structurele maatregelen van kracht na 2022: arbeidskostenverhogend

- 2023: Brussel Hoofdstedelijk Gewest, verhoging van de aankoopprijs van dienstencheques met €2, verlaging van de tranche aan het goedkope tarief.
- 2023: Wettelijke werkgevers- en werknemersbijdragen: hogere RSZ-bijdragen op SWT-complementen.
- 2023: Via de sociale zekerheid: loonsubsidies voor de financiering van loonsverhogingen voor gespecialiseerde verpleegkundigen (45 miljoen in prijzen van 2023) bovenop het federaal sociaal akkoord.
- 2024: Toegerekende werkgeversbijdragen: hogere bedrijfscomplementen in het geval van tijdelijke werkloosheidsvergoedingen (initieel 33,8 miljoen); de verhoging van de bedrijfscomplementen moet het inkomensverlies voor de werknemers als gevolg van de verlaging van de tijdelijke werkloosheidsvergoedingen van 65% tot 60% van de lonen compenseren.
- 2024-2026: Uitdoving van de federale doelgroepverminderingen voor vierde, vijfde en zesde aanwervingen; daling van verminderingen volgens eigen berekeningen: -35 miljoen (2024), -103 miljoen (2025); -161 miljoen (2026); -179 miljoen (>2026).

... die gecompenseerd wordt door een afbrokkeling van de loonsubsidievoet

De impliciete loonsubsidievoet zal langzaam dalen (van 7,3% 2022 tot 7,0% in 2028) wegens de geleidelijke verdwijning van de federale doelgroepverminderingen voor de vierde, vijfde en zesde werknemers, de verzwakking of stopzetting van een aantal loonsubsidies in het Vlaams Gewest (resp. de doelgroepvermindering 'oudere werknemers' en de activering 'SINE'), de vermindering van de subsidie per dienstencheque in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de tijdelijke stagnatie van het gebruik van dienstencheques in 2023-2024 als gevolg van prijsverhogingen door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de vermindering van het fiscale voordeel door het Vlaams Gewest. Maatregelen die de loonsubsidies ondersteunen zijn ofwel tijdelijk (de subsidie van vakantiegeld in 2023) of macro-economisch van weinig betekenis (o.a. de omzetting van steun voor de aanwerving van langdurig werklozen nl. de 'aanwervingsincentive voor langdurig werkzoekenden' in een doelgroepvermindering door het Vlaams Gewest; een federale subsidie ter ondersteuning van de re-integratie van langdurig zieken in de werkgelegenheid).

3.2. Demografie en arbeidsaanbod

De 'Bevolkingsvooruitzichten 2022-2070' werden in januari 2023 gepubliceerd.¹⁷ Naast de actualisering van de toekomstige demografische trends in verband met de vruchtbaarheid, het sterftcijfer en de migratie, is de referentieprojectie gebaseerd op een specifiek scenario dat verband houdt met de impact van de oorlog in Oekraïne op de bevolkingsgroei. Het omvat de 63 000 begunstigden van tijdelijke bescherming uit Oekraïne die in 2022 zijn aangekomen en gaat uit van een totaal van 6 500 Oekraïense immigranten voor het jaar 2023.¹⁸ Wat betreft de emigratie van deze migranten, wordt verondersteld dat:

- 10% van de migranten die in 2022 of 2023 aankomen, België verlaten in het jaar van hun aankomst;¹⁹
- van de migranten die langer in België blijven, de helft beslist om in 2024 terug te keren naar Oekraïne, en de andere helft ervoor kiest om in België te blijven en echtgenoten en/of zonen te laten overkomen.

Tabel 3 Hypothesen demografie en beroepsbevolking
wijzigingen in duizenden personen; groei in procent; bijdragen in procentpunt

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Totale bevolking									
- wijziging van 1 januari tot 31 december	28,6	62,8	103,9	51,1	27,9	41,4	39,3	38,1	37,8
- jaargemiddelde groei	0,39	0,40	0,72	0,67	0,34	0,29	0,34	0,33	0,32
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)									
- wijziging van 1 januari tot 31 december	10,9	26,0	51,5	12,7	-3,9	4,9	0,9	-0,9	-6,2
- jaargemiddelde groei	0,21	0,25	0,53	0,43	0,06	0,01	0,04	0,00	-0,05
- jaargemiddelde groei, exclusief vluchtelingen ²⁰	0,21	0,25	0,26	0,16	0,11	0,08	0,06	0,02	-0,03
Beroepsbevolking (15 jaar en meer)									
- groei, inclusief vluchtelingen	0,23	1,05	1,64	1,32	0,56	0,63	0,75	0,53	0,51
- groei, exclusief vluchtelingen (≈1+2)	0,23	1,05	1,54	1,17	0,57	0,66	0,75	0,53	0,51
- bijdrage demografie 15-74 jaar (1)	0,09	0,09	0,08	-0,02	-0,06	-0,07	-0,07	-0,06	-0,04
- bijdrage activiteitsgraden (2), waarvan:	0,12	0,94	1,44	1,18	0,62	0,72	0,81	0,58	0,54
- 15-24 jaar	-0,26	0,11	0,38	0,15	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00
- 25-49 jaar	-0,03	0,28	0,44	0,42	0,09	0,03	0,03	0,02	0,01
- 50-64 jaar	0,41	0,47	0,50	0,51	0,35	0,34	0,37	0,33	0,29
- 65-74 jaar	0,01	0,07	0,12	0,11	0,10	0,34	0,41	0,23	0,24

We herinneren eraan dat de studie werd uitgevoerd in een zeer onzekere context, met name wat betreft het verdere verloop van de toestand in Oekraïne of de verblijfsduur in België van de Oekraïense burgers.

In het referentiescenario van januari 2023 bedraagt het aantal bijkomende inwoners 103 900 in 2022, vergeleken met een jaarlijkse gemiddelde toename van 52 000 in de afgelopen 30 jaar. In 2024 wordt de bevolkingsgroei afgeremd door het dominante effect van de emigratie van een deel van de begunstigden van tijdelijke bescherming (toename van 27 900 personen). In de periode 2025-2028 bedraagt de jaarlijkse toename ongeveer 39 000 extra inwoners.

¹⁷ Federaal Planbureau en Statbel, Demografische vooruitzichten 2022-2070, januari 2023.

¹⁸ Dit cijfer was eind mei al bereikt. Met een gemiddelde van 40 aankomsten per dag tot december 2023, zou dit een totaal van 14 000 aankomsten uit Oekraïne opleveren.

¹⁹ Volgens recentere gegevens ligt dit percentage dicht bij 20%.

²⁰ Met vluchtelingen wordt hier bedoeld: begunstigden van tijdelijke bescherming uit Oekraïne.

Er moet worden opgemerkt dat de komst van Oekraïense vluchtelingen leidt tot een aanzienlijke toename van de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) in de loop van 2022 (+51 500 personen in totaal, waaronder 39 100 Oekraïense vluchtelingen). De Belgische bevolking op arbeidsleeftijd neemt af in 2024 (met 3 900 personen) als gevolg van de emigratie van een deel van de vluchtelingen die in 2022 en 2023 zijn aangekomen. Over de hele periode 2023-2028 zal de bevolking op arbeidsleeftijd toenemen met 7 400 personen (een gemiddelde groei van 0,02% per jaar).

In jaargemiddelden draagt de komst van de Oekraïense vluchtelingen dit jaar net even sterk bij tot de groei van de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd als vorig jaar (0,27 ppt). Dat die groei dit jaar toch enigszins afzwakt (van 0,53% tot 0,43%) volgt uit de overige hypothesen in de Bevolkingsvooruitzichten. Die impliceren – ongeacht de vluchtelingen – een geleidelijke groeivertraging van de bevolking op arbeidsleeftijd op middellange termijn. Vanaf 2024 wordt ook de bijdrage van de vluchtelingen licht negatief, zodat de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd dat jaar sterk terugvalt (tot 0,06%) en nadien nog verder afzwakt (tot -0,05% in 2028).

Onder invloed van de coronacrisis vertraagde de groei van de beroepsbevolking van 0,92% (+49 700 personen) in 2019 tot 0,23% (+12 500 personen) in 2020. De groeivertraging was nagenoeg volledig toe te schrijven aan veranderingen in de activiteitsgraden, waarbij de negatieve bijdrage in de leeftijdsklasse 15-24 jaar (-0,26 ppt) het sterkst doorwoog. Geholpen door het bijzonder snelle herstel van de interim- en studentenarbeid, werd de groeibijdrage bij jongeren terug positief in 2021 (0,11 ppt), terwijl ook in de klasse 25-49 jaar de arbeidsmarktparticipatie aanzienlijk toenam (bijdrage van 0,28 ppt). Bij een licht aantrekkende bijdrage in de oudere leeftijdsklassen, versnelde de groei van de beroepsbevolking in 2021 tot 1,05% (+57 600 personen).

Vorig jaar versnelde de groei van de beroepsbevolking tot 1,64% (+90 600 personen). De Oekraïense vluchtelingen leverden een bijdrage van 0,09 ppt tot die groei, aanzienlijk minder dus dan hun bijdrage tot de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. De activiteitsgraden liggen bij die specifieke groep van nieuwkomers immers gevoelig lager dan bij de overige ingezetenen. De vluchtelingen vervoegen de (administratief gemeten) beroepsbevolking via twee kanalen: werk en inschrijving als niet-uitkeringsgerechtigde werkzoekende bij de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling. Op het einde van het vierde kwartaal van 2022 wordt hun activiteitsgraad in de globale leeftijdsklasse 15-64 geraamd op 30% (tegen afgerond 75% voor de overige ingezetenen).

Abstractie makend van de instroom van Oekraïense vluchtelingen²¹, bleef de demografische bijdrage tot de groei van de beroepsbevolking vorig jaar vrijwel ongewijzigd (+0,08 ppt). De groeiversnelling van het arbeidsaanbod was dus opnieuw toe te schrijven aan de toename in de activiteitsgraden: hun groeibijdrage trok aan tot 1,44 ppt. De gewijzigde regelgeving bij de registratie van niet-werkende

---

²¹ De opsplitsing naar demografische- en gedragscomponenten in deze afdeling werd gemaakt exclusief impact van de Oekraïense vluchtelingen. De sterke instroom van vluchtelingen verstevigt immers a priori de jaargemiddelde demografische impuls aan het arbeidsaanbod in de periode 2022-2023, wat dan weer grotendeels teniet wordt gedaan door negatieve schokken op de activiteitsgraden (vooral bij vrouwen in de klasse 25-49 jaar). Aangezien een deel van de vluchtelingen terug keren naar Oekraïne, spelen de omgekeerde invloeden op de jaargemiddelden voor de jaren vanaf 2024. We hebben ervoor geopteerd de onderliggende tendensen aan bod te laten komen en de cijfers uit te zuiveren voor dat effect. De impact van de Oekraïense vluchtelingen op het arbeidsaanbod wordt apart weergegeven in de tabel.

werkzoekenden²² verklaart (over alle leeftijdsklassen heen) 0,18 ppt daarvan en geeft dus slechts een zeer gedeeltelijke verklaring voor die evolutie.

Opvallend is de in historisch opzicht sterke bijdrage in de leeftijdsklassen onder 50 jaar (+0,82 ppt). Bij jongeren kan de verklaring grotendeels gevonden worden in de inhaalbeweging die de activiteitsgraden voltooiden na de corona-inzinking en door de verder structurele uitbreiding van studentenarbeid. In de klasse 25-49 jaar duidt die evolutie op een meer duurzame versterking van de groeibijdrage, in het verlengde van de evolutie die zich precorona al leek af te tekenen.

Ook boven 50 jaar bleef de groeibijdrage substantieel (+0,62 ppt). In de klasse 50-64 jaar werd de bestaande dynamiek nauwelijks onderbroken tijdens de coronaperiode. Zo ging de afbouw van het SWT-stelsel de jongste jaren onverminderd door (afname van het aantal niet-werkzoekende SWT'ers van 47 100 personen in 2019 tot 13 500 personen in 2022, komend van 117 500 personen in 2010). Bij 65-plussers leidde het wegvallen van de flexijobs in de handel en de horeca tijdens de lockdownperiode²³ tot een tijdelijk beperktere toename van de activiteitsgraden, die inmiddels volledig goedge maakt is. Bovendien nemen de activiteitsgraden op die leeftijden ook structureel toe, omdat aankomende bevolkingscohorten gekenmerkt worden door een hoger gemiddeld opleidingsniveau.

In 2023 stijgt de bijdrage van de vluchtelingen tot de groei van het arbeidsaanbod tot 0,15 ppt, door het samenspel van een ongewijzigde demografische impuls en aantrekkende activiteitsgraden. Tijdens de jaren 2024-2028 neemt de populatie Oekraïense vluchtelingen in de Belgische bevolking af, maar stijgen de activiteitsgraden bij diegenen die zich duurzaam in België vestigen, zodat het globale arbeidsaanbod door vluchtelingen nauwelijks wijzigt.

Los van de vluchtelingen, dragen demografische ontwikkelingen vanaf 2023 negatief bij tot de groei van het arbeidsaanbod (-0,02 ppt dat jaar). De bevolking op arbeidsleeftijd (exclusief vluchtelingen) neemt nog wel licht toe tot en met 2027, maar het toenemend relatief gewicht van leeftijdsklassen met gemiddeld lagere activiteitsgraden weegt negatief op de demografische groeibijdrage. Die laatste daalt tot -0,06 à -0,07 ppt in de jaren 2024-2027, om licht aan te trekken in 2028 (tot -0,04 ppt), wanneer verschuivingen in de leeftijdsstructuur minder ongunstig worden.²⁴

Bij jongeren zou de bijdrage van wijzigingen in de activiteitsgraden op middellange termijn een sterk aflopend profiel kennen (0,15 ppt in 2023, 0,07 ppt in 2024 en 0,00 ppt vanaf 2025). De positieve bijdragen op korte termijn zijn het resultaat van de veranderde regelgeving bij de registratie van werkzoekenden (effect van 0,03 ppt, uitsluitend in 2023) en van de versoepeling van de regelgeving op het vlak van studentenarbeid (uitbreiding van het aantal uren dat studenten mogen werken tegen

---

²² Niet-uitkeringsgerechtigde personen die zich op vrijwillige basis aanmelden als werkzoekende bij de Waalse gewestelijke arbeidsbemiddelingsdienst Forem, moeten sinds het begin van 2022 die inschrijving niet langer om de drie maanden (her)bevestigen. Het aantal door Forem geregistreerde vrij ingeschreven werkzoekenden is sinds december 2021 gestegen met 22 000 personen. Meer recent werden ook in Vlaanderen een aantal maatregelen genomen die de actieradius van de gewestelijke instantie voor arbeidsbemiddeling uitbreiden, met de verplichte inschrijving als werkzoekende van huurders van een sociale woning (sinds januari 2023) en de invoering van een gelijkaardig regelgeving als bij Forem voor de schrapping van vrij ingeschreven werkzoekenden (sinds april 2023).

²³ In de overige leeftijdsklassen kunnen flexijobs enkel als nevenactiviteit uitgeoefend worden. Het wegvallen van die jobs op zich kan dan geen daling in de participatiegraad veroorzaken.

²⁴ De omvangrijkere bevolkingscohorten van net na de eeuwwisseling beginnen dan door te stromen naar leeftijden met een sterkere arbeidsmarktdeelname.

verlaagde sociale bijdragen van 475 uren tot 600 uren per jaar). Ook in de klasse 25-49 jaar neemt de bijdrage op middellange termijn af. Dit jaar bedraagt hij nog 0,42 ppt, maar wordt hij sterk ondersteund door de veranderde regelgeving bij de registratie van werkzoekenden (effect van 0,20 ppt). Nadien valt hij stelselmatig verder terug, van 0,09 ppt in 2024 tot 0,01 ppt in 2028.

De toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd is op middellange termijn de belangrijkste drijvende kracht achter de groei van het arbeidsaanbod. De bijdrage in de leeftijdsklassen vanaf 50 jaar verzwakt enigszins in de periode 2023-2024 (tot 0,54 ppt per jaar), versterkt tot 0,73 ppt per jaar in de jaren 2025-2026 door het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar en vermindert terug tot 0,55 ppt per jaar tijdens de jaren 2027-2028.

Onder invloed van de hierboven vermelde determinanten, vertraagt de groei van de beroepsbevolking dit jaar tot 1,32% (+74 300 personen) en volgend jaar tot 0,56% (+32 100 personen). In de periode 2025-2026 versnelt hij tot gemiddeld 0,69% (+39 700 personen per jaar), om tijdens de jaren 2027-2028 terug te vallen tot gemiddeld 0,52% (+30 200 personen per jaar). De toename van de beroepsbevolking is in de projectieperiode iets minder sterk dan tijdens de afgelopen zes jaar: +246 000 personen, tegenover +274 500 personen. Die stijging wordt nu nog uitsluitend verklaard door wijzigingen in de activiteitsgraden. Hun bijdrage tot de groei van het arbeidsaanbod ligt zelfs licht hoger dan tijdens de afgelopen zes jaar (+0,74 ppt versus +0,70 ppt per jaar), maar dat is onvoldoende om de terugval van de demografische bijdrage (-0,05 ppt versus +0,11 ppt per jaar) te compenseren, terwijl de groeibijdrage van de vluchtelingen in beide periodes beperkt blijft tot 0,02 ppt per jaar.

De macro-economische activiteitsgraad stijgt van 75,9% in 2022 tot 78,8% in 2028. Zijn groei wordt gedurende de gehele periode gedrukt door de hierboven vermelde compositie-effecten in de leeftijdsstructuur. De vluchtelingenstroom heeft een negatief effect op de macro-economische activiteitsgraad in de jaren 2022-2023 (van gecumuleerd -0,23 ppt), dat gedeeltelijk wordt weggewerkt tegen 2028. De positieve impact in de jaren 2022-2023 van de veranderde regelgeving bij de registratie van werkzoekenden is van grotere omvang (+0,36 ppt) en blijft – bij hypothese – op middellange termijn behouden.

3.3. Werkgelegenheid en werkloosheid

De groei in de marktsector werd veel arbeidsintensiever tijdens de jongste zes jaar,...

In de periode sinds de financiële crisis (2010-2022) groeide de toegevoegde waarde in de marktakken gemiddeld met 1,6% per jaar. Die groei is de jongste zes jaar beduidend arbeidsintensiever geworden: de productiviteit per hoofd groeide met 0,9% per jaar in de periode 2010-2016, maar slechts met 0,2% tijdens de periode 2017-2022, zodat – bij een identieke groei van de activiteit in beide periodes – de werkgelegenheidsgroei verdubbelde (1,5% per jaar versus 0,7% per jaar).

Tabel 4 Toegevoegde waarde, productiviteit en werkgelegenheid in de markt takken
gemiddelde jaarlijkse groei in procent

	10-22	10-16	17-22	17-19	20-22	2023	2024	25-28	23-28
Toegevoegde waarde in volume	1,6	1,6	1,6	2,1	1,2	1,4	1,7	1,6	1,6
Arbeidsproductiviteit per uur	0,6	0,7	0,4	0,4	0,4	-0,3	0,3	0,6	0,4
Arbeidsvolume	1,1	0,9	1,3	1,7	0,9	1,7	1,4	1,0	1,2
Gemiddelde arbeidsduur	0,0	0,2	-0,2	0,1	-0,5	0,7	0,4	0,1	0,2
Hoofdelijke werkgelegenheid	1,1	0,7	1,5	1,6	1,3	1,1	1,0	1,0	1,0
p.m. Arbeidsproductiviteit per hoofd	0,6	0,9	0,2	0,4	-0,1	0,3	0,7	0,7	0,6

De drie jaar die de coronacrisis voorafgingen (periode 2017-2019) werden gekenmerkt door een bovengemiddelde groei van de activiteit (2,1% per jaar), maar kenden ook een in historisch opzicht zwakke productiviteitsgroei (0,4% per jaar), zodat in die jaren de marktwerkgelegenheid aanzienlijk groeide (met 1,6% per jaar). Tijdens de coronajaren 2020-2022 (forse inzinking in 2020, sterk herstel in de jaren 2021-2022) verzwakte de gemiddelde groei van de marktactiviteit tot 1,2% per jaar. De werkgelegenheidsgroei bleef echter verrassend sterk standhouden in die periode (1,3% per jaar), bij een licht negatieve groei van de productiviteit per hoofd.

...tendens die verder uitgediept werd tijdens de coronajaren en ook dit jaar nog aanhoudt.

De energiecrisis heeft uiteindelijk voor een minder sterke conjuncturele terugval gezorgd dan oorspronkelijk verwacht. Niettemin valt de groei van de marktactiviteit dit jaar fors terug (1,4%) in vergelijking met 2022 (3,5%), toen nog een inhaalbeweging werd gemaakt na de coronacrisis. Ook de gemiddelde arbeidsduur herstelt zich verder van de corona-inzinking en stijgt met 0,7% in 2023, al is dat grotendeels het resultaat van een gunstig overloopeffect.

De productiviteit per uur maakt echter de tegenovergestelde beweging. Tijdens de acute fase van de coronacrisis werd een surplus aan productiviteit opgebouwd. Door de soepele en ruime invulling van de steunmaatregelen, konden ondernemingen immers vlotter dan gebruikelijk afstand doen van overvloedige arbeidsuren. Bovendien zorgden ook sectorale compositie-effecten (de negatieve impact van de crisis op vooral lagerverloonde activiteiten) voor een tijdelijk opwaarts effect op de productiviteit per uur. Dat surplus begon vanaf de tweede helft van 2021 af te nemen, naarmate zowel de arbeidsduur hernam als de sectorale samenstelling van de werkgelegenheid zich normaliseerde. Slechts in de loop van dit jaar zou de productiviteit per uur aantrekken. In jaargemiddelden daalt zij met 0,3% in 2023. Daaruit resulteert opnieuw een uiterst zwakke groei van de productiviteit per hoofd (+0,3%), zodat over de gehele door corona beïnvloede periode 2020-2023 de productiviteit nauwelijks gestegen zou zijn (per uur: 0,2% gemiddeld per jaar; per hoofd: 0,0% gemiddeld per jaar). De groei van de marktwerkgelegenheid vertraagt van 2,2% vorig jaar tot 1,1% dit jaar, maar onderging in de loop van vorig jaar al een forse vertraging.

Op middellange termijn trekt de productiviteitsgroei per uur terug aan,...

De productiviteitsgroei per uur herneemt tot 0,3% in 2024, stabiliseert zich op 0,6% per jaar vanaf 2025 en komt gaandeweg in lijn met de groei van de reële arbeidskosten per uur. De productiviteitsgroei in de periode 2025-2028 is vergelijkbaar met het gemiddelde dat opgetekend werd sinds de financiële crisis, maar ligt wel substantieel hoger dan tijdens de afgelopen zes jaar. Onderliggend impliceert zij

ook een terugkeer naar een meer traditionele bedrijfstakhiërarchie, waarbij de productiviteitsgroei in de bouwnijverheid en in de verwerkende nijverheid hoger ligt dan in de marktdiensten, in tegenstelling tot wat de jongste zes jaar het geval was. Het surplus aan productiviteitsgroei in beide takken t.o.v. de marktdiensten blijft in een langer historisch perspectief wel eerder beperkt.

...terwijl de arbeidsduur licht blijft groeien...

De gemiddelde arbeidsduur blijft toenemen op middellange termijn, maar steeds in mindere mate (+0,4% in 2024, +0,2% in 2025, afnemend tot 0,0% in 2028). Dat is het nettoresultaat van tegengestelde bewegingen. De gemiddelde arbeidsduur bij loontrekkenden wordt nog positief beïnvloed door de inhaalbeweging na de corona-inzinking (vooral in de verwerkende nijverheid) en de toename van het aantal nevenjobs (vooral via flexijobs, voornamelijk in de handel en horeca). Ook het feit dat het aandeel van deeltijdse arbeid niet langer stijgt (onder meer door de krimp in de stelsels van tijdskrediet, maar ook door sectorale verschuivingen, zoals de stagnering van de dienstenchequewerkgelegenheid) en de structurele toename van de relatieve duur van deeltijdse jobs (die de jongste tijd nog in de hand wordt gewerkt door de toenemende krapte op de arbeidsmarkt) gaan in diezelfde richting. Daar staat tegenover dat in bepaalde bedrijfstakken (gezondheidszorg, dienstencheques) de arbeidsduur onder neerwaartse druk staat door de toename van het aantal langdurig arbeidsongeschikten.²⁵ De gemiddelde arbeidsduur bij zelfstandigen voltooit in 2024 nog de herstelbeweging die postcorona op gang kwam, maar daalt vanaf 2025 tendentieel door verschuivingen in de bedrijfstakverdeling ten gunste van takken met een lagere arbeidsduur. Over de statuten heen speelt dan weer een positief compositie-effect door de verdere toename van het aandeel van zelfstandigen in de marktwerkgelegenheid.

...zodat de groei van de marktactiviteit nu gepaard gaat met een minder uitgesproken toename van de werkgelegenheid.

In 2024 trekt de groei van de activiteit in de markt takken aan tot 1,7%, maar de productiviteit per hoofd herneemt in dezelfde mate, zodat de groei van de marktwerkgelegenheid 1,0% bedraagt. Die laatste valt in 2025 terug tot 0,9%, omdat de activiteit iets minder sterk groeit (+1,6%) bij een stabiele productiviteitsgroei per hoofd. Ook vanaf 2026 blijft de activiteit in de markt takken in hetzelfde tempo groeien, maar wordt de – eveneens constante – groei van het arbeidsvolume in steeds mindere mate geabsorbeerd door de toename van de gemiddelde arbeidsduur, zodat de groei van de marktwerkgelegenheid een licht oplopend profiel heeft (van 0,9% in 2025 tot 1,0% in 2028). In de periode 2023-2028 groeit de marktwerkgelegenheid gemiddeld met 1,0% per jaar, wat beduidend minder sterk is dan tijdens de afgelopen zes jaar (+1,5% per jaar).

Vooraf in de verwerkende nijverheid en in de bouwnijverheid werd de groei tijdens de jongste zes jaar veel arbeidsintensiever,...

Dat de marktwerkgelegenheid tijdens de afgelopen zes jaar gevoelig sneller groeide dan in de zes jaar daarvoor, kan vooral toegeschreven worden aan de gunstigere evolutie van de werkgelegenheid in de

²⁵ Langdurig arbeidsongeschikte personen worden in de nationale rekeningen nog steeds tot de werkenden gerekend, voor zover zij een contractuele band behouden met de werkgever. Hun arbeidsduur valt dan terug op 0.

verwerkende nijverheid en de bouwnijverheid. Zoals hierboven reeds vermeld, ging dat gepaard met een sterke afname van de productiviteitsgroei in die takken. Bij de marktdiensten groeide de werkgelegenheid de jongste zes jaar veel sterker in de tak 'vervoer en communicatie' en – in mindere mate – in de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten'. Dat werd gedeeltelijk gecompenseerd door een substantieel verlies aan dynamiek in de dienstenchequetak, een beperkt verlies aan dynamiek in de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en door een sterker verlies aan jobs in de tak 'krediet en verzekeringen'. De binnenlandse werkgelegenheid groeide eveneens dubbel zo sterk als in de zes jaar daarvoor, omdat ook in de niet-verhandelbare diensten de werkgelegenheidsgroei aanzienlijk versnelde.

Tabel 5 Werkgelegenheid per bedrijfstak
gemiddelde jaarlijkse groei in procent; gecumuleerd periodeverschil in duizenden personen

	Gemiddelde jaarlijkse groeivoeten						Verschillen	
	10-22	10-16	17-22	17-19	20-22	23-28	17-22	23-28
1. Landbouw	-0,8	-1,8	0,3	-0,1	0,8	-0,5	1	-2
2. Energie	0,7	0,5	0,8	0,8	0,9	0,1	3	1
3. Verwerkende nijverheid	-0,7	-1,7	0,5	0,7	0,3	-0,1	15	-3
4. Bouwnijverheid	0,8	0,0	1,7	1,5	2,0	1,0	30	19
5. Marktdiensten	1,5	1,3	1,6	1,8	1,4	1,2	300	237
5.1. Vervoer en communicatie	0,1	-1,0	1,4	1,6	1,2	0,6	24	11
5.2. Handel en horeca	0,2	0,0	0,4	0,4	0,5	0,2	19	9
5.3. Krediet en verzekeringen	-1,3	-1,0	-1,7	-2,0	-1,5	-0,7	-12	-5
5.4. Gezondheidszorg en maatsch. dienstverl.	2,0	2,1	1,9	2,0	1,7	1,8	68	74
5.5. Overige marktdiensten	2,6	2,4	2,8	3,1	2,4	1,8	192	144
5.6. Dienstencheques en PWA-jobs	4,3	7,2	1,1	2,4	-0,2	0,5	9	4
6. Niet-verhandelbare diensten	0,7	0,3	1,2	1,2	1,3	0,4	66	23
6.1. Overheidsadministratie en onderwijs	0,8	0,5	1,2	1,2	1,3	0,4	62	23
6.2. Huishoudelijke diensten	-0,9	-3,2	1,9	2,2	1,6	0,3	4	1
Binnenlandse werkgelegenheid	1,0	0,7	1,4	1,5	1,3	0,9	415	276
p.m. marktbedrijfstakken (1 tot en met 5)	1,1	0,7	1,5	1,6	1,3	1,0	349	253
p.m. institutionele sector overheid	0,7	0,5	1,0	0,9	1,1	0,3	55	19

...terwijl de coronaperiode niet tot duurzame verschuivingen van werkgelegenheid tussen bedrijfstakken heeft geleid.

Hierboven merkten we al op dat de gemiddelde groei van de marktwerkgelegenheid tijdens de coronajaren 2020-2022 weinig moest onderdoen voor de groei in de drie jaren die corona voorafgingen (periode 2017-2019). De werkgelegenheid presteerde iets minder goed in de verwerkende nijverheid (wel nog steeds bijzonder sterk vanuit historisch perspectief), maar dat werd vrijwel goedgehaakt door een versnelling van de werkgelegenheidsgroei in de bouwnijverheid. Ook in de marktdiensten lag de groei nauwelijks lager, zelfs niet in de tak 'handel en horeca', die aanvankelijk nochtans zwaar werd getroffen door de uitbraak van de pandemie. Het gros van de vertraging wordt verklaard door de stagnerende groei in de dienstenchequewerkgelegenheid en door een minder uitgesproken dynamiek in de tak 'overige marktdiensten'. Bij de niet-verhandelbare diensten versnelde de werkgelegenheidsgroei zelfs licht tijdens de coronaperiode, zodat voor de binnenlandse werkgelegenheid het groeiverschil tussen beide periodes nog iets kleiner is.

In de bouwnijverheid en in de verwerkende nijverheid trekt de productiviteitsgroei op middellange termijn aan en verzwakt de werkgelegenheidsgroei ...

Dat de groei van de marktwerkgelegenheid op middellange termijn vrij aanzienlijk zou terugvallen in vergelijking met de jongste zes jaar, moet in de eerste plaats toegeschreven worden aan de ontwikkeling in de bouwnijverheid en in de verwerkende nijverheid. In beide takken trekt de groei van de activiteit nochtans fors aan in vergelijking met de jongste zes jaar. Dat geldt echter nog meer voor de productiviteitsgroei, die in het recente verleden nog negatief was in beide takken, maar in de projectieperiode opnieuw in lijn ligt van de gemiddelden die sinds de financiële crisis werden opgetekend. De werkgelegenheidsgroei wordt licht negatief in de verwerkende nijverheid (-0,1% per jaar, verlies van 3 000 banen), in tegenstelling tot de jongste zes jaar (+0,5% per jaar, winst van 15 000 banen), maar de krimp blijft in historisch opzicht beperkt. In de bouwnijverheid halveert de werkgelegenheidsgroei nagenoeg (+1,0% per jaar groei tegenover +1,7% voorheen; +19 000 banen tegenover +30 000). De groei van de werkgelegenheid wordt er al geruime tijd aangedreven door de zelfstandige arbeid. Ook op middellange termijn is dat het geval. Het aantal loontrekkenden neemt toe met 4 700 personen, het aantal zelfstandigen met 14 700 personen (tegen respectievelijk +12 600 en +17 200 personen tijdens de jongste zes jaar). De verzelfstandiging van de werkgelegenheid in de bouw zet zich dus door: in 2028 vertegenwoordigen de zelfstandigen 31% van de totale werkgelegenheid in de bouwnijverheid.²⁶

...terwijl ook in vrijwel alle takken van de marktdiensten minder jobs gecreëerd worden dan in het recente verleden...

In de tak 'handel en horeca' verliest de zelfstandige arbeid structureel terrein, met de coronajaren 2020-2021 als opvallende uitzondering. Op middellange termijn herneemt die negatieve trend en valt het aantal zelfstandigen verder terug (-6 600 personen tegenover -5 000). Bovendien verzwakt de toename van de loontrekkende werkgelegenheid, zodat de globale werkgelegenheid in die tak nu minder sterk stijgt (+0,2% per jaar groei tegen +0,4% voorheen; +9 000 personen tegenover +19 000). De groei van de activiteit verstevigt nochtans, maar ook de productiviteitsgroei ligt nu hoger. Die laatste wordt vooral in het begin van de projectieperiode nog ondersteund door de verdere verhoging van de gemiddelde arbeidsduur, terwijl vanaf 2025 de productiviteitsgroei per uur fors aantrekt, zodat de werkgelegenheid dan vrijwel stagneert.

De werkgelegenheid in de tak 'transport en communicatie' evolueerde bijzonder gunstig tijdens de jongste zes jaar (+1,4% groei per jaar; +24 000 arbeidsplaatsen), zowel in het wegvervoer als bij de opslag en vervoerondersteunende activiteiten, terwijl de werkgelegenheid bij de overheidsbedrijven in die tak niet langer daalde. De toename van de werkgelegenheid op middellange termijn (+11 000 personen, 0,6% groei per jaar) is veeleer bescheiden in vergelijking met de voorgaande periode, waarin de groei van de activiteit niet zozeer hoger lag, maar wel veel arbeidsintensiever was.

²⁶ Zelfs 40% indien beheerders van vennootschappen die actief zijn in de bouwnijverheid, hier meegeteld worden en niet in de tak 'overige marktdiensten', zoals gebruikelijk in de nationale rekeningen.

In de tak 'krediet en verzekeringen' zou – in het verlengde van de jongste observaties – het tempo waarin banen verloren gaan verder afnemen (-5 000 arbeidsplaatsen in de projectieperiode in vergelijking met -12 000 arbeidsplaatsen tijdens de jongste zes jaar).

De groei van de werkgelegenheid in de dienstenchequetak kwam volledig tot stilstand tijdens de coronajaren en zou slechts licht hernemen, waardoor de toename van het aantal arbeidsplaatsen beperkt blijft (+4 000 personen tegenover +9 000 tijdens de afgelopen zes jaar, toename die weliswaar volledig aan de drie precoronajaren moet worden toegeschreven).

De groeivertraging van de marktwerkgelegenheid die zich in de loop van vorig jaar voordeed, kwam vooral tot uiting in een relatief sterke achteruitgang van de interimarbeid, die zich momenteel nog steeds lijkt door te zetten. Dat weegt dit jaar op de groei van de werkgelegenheid in de tak 'overige marktdiensten'. Nadien pikt die wel enigszins op, maar gemiddeld over de projectieperiode valt hij toch eerder zwak uit in vergelijking met de afgelopen zes jaar (gemiddeld 1,8% per jaar, tegenover 2,8%; +144 000 tegenover +192 000), wat volledig toe te schrijven is aan een relatief minder sterke groei van de activiteit in die tak.

De andere sterkhouders inzake netto-creatie van arbeidsplaatsen is traditioneel de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'. Naast 'krediet en verzekeringen' is dit de enige markt tak waar de werkgelegenheidsevolutie in de projectieperiode vergelijkbaar is met de afgelopen zes jaar (+1,8% per jaar tegenover +1,9%; +74 000 personen tegenover +68 000).

...en de groei van de werkgelegenheid bij de overheid sterk terugvalt.

De werkgelegenheid bij de overheid is in 2022 met 10 700 personen (+1,2%) gestegen als gevolg van een toename van de werkgelegenheid in het onderwijs en in de administratie van alle overheidsniveaus.

In 2023 blijft de werkgelegenheid bij de overheid toenemen (+7 600 personen). Dat kan gedeeltelijk worden verklaard door demografische veranderingen: de groei van de schoolbevolking leidt, bij een ongewijzigde omkaderingsgraad, tot een toename van het aantal leerkrachten in de verschillende gemeenschappen en bij de lagere overheid. De toename van de totale bevolking leidt volgens de projectiehypothesen dan weer tot meer werkgelegenheid in de administratie bij de lagere overheid. Daarnaast voorzien de begrotingen voor 2023 een toename van het aantal personeelsleden in de gewest- en gemeenschapsadministraties, alsook in de federale administratie (waaronder Infrabel).

Vanaf 2024 wordt ervan uitgegaan dat de werkgelegenheid in de administraties constant blijft, met uitzondering van de lokale administraties, waar de groei van het personeelsbestand de groei van de totale bevolking volgt, en Defensie, waar het personeelsbestand zou stijgen overeenkomstig de NAVO-verbintenissen. De werkgelegenheid in het onderwijs verandert weinig, in lijn met de evolutie van de schoolbevolking. Over het geheel genomen, zal de werkgelegenheid in de overheidssector naar verwachting met gemiddeld 2 200 personen per jaar toenemen in de periode 2024-2028.

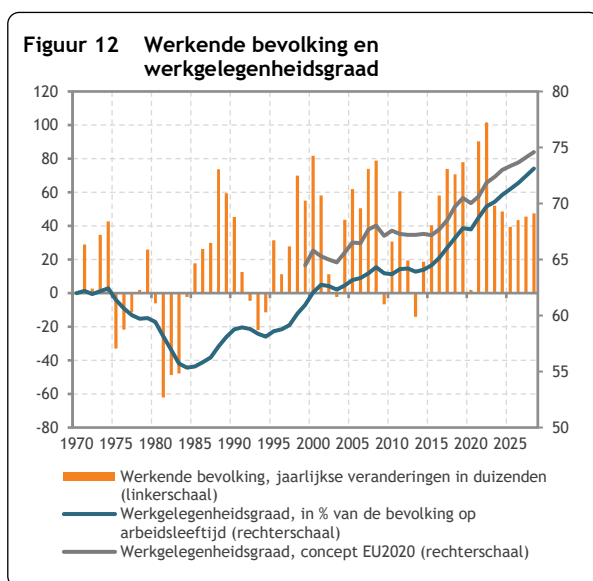
Over de gehele projectieperiode neemt de werkgelegenheid in de overheidssector toe met 19 000 personen, wat gevoelig minder is dan tijdens de afgelopen zes jaar (+55 000 personen). Naast het overheidspersoneel in strikte zin, bevat de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' ook personen die

(hetzij als loontrekkende, hetzij als zelfstandige) actief zijn in onderwijsactiviteiten die niet door de overheid gesubsidieerd worden. Hun aantal blijft stijgen op middellange termijn, maar ook iets minder sterk dan in het recente verleden, zodat de totale werkgelegenheid in de tak toeneemt met 23 000 personen (tegenover +62 000 personen tijdens de afgelopen zes jaar).

De terugval van de werkgelegenheids groei in de niet-verhandelbare diensten komt bovenop die in de markt takken, zodat de binnenlandse werkgelegenheid op middellange termijn aanzienlijk minder sterk groeit dan tijdens de afgelopen zes jaar (0,9% per jaar tegen 1,4% per jaar).

Hoewel de groei van de werkende bevolking dus gevoelig vertraagt op middellange termijn, blijft de werkgelegenheidsgraad aanzienlijk stijgen...

Tijdens de jaren 2017-2019 steeg de werkende bevolking met 223 000 personen en klom de

administratieve werkgelegenheidsgraad ²⁷ van 65,2% tot 67,8%. Tijdens de jaren 2020-2022 was die toename vrijwel even groot (+194 000 personen). De groei van de werkende bevolking stakte nochtans in 2020, bij de uitbraak van de coronacrisis, maar hernam uiterst sterk tijdens de jongste twee jaar. De werkgelegenheidsgraad klom daardoor tot 69,8% in 2022, hoewel zijn toename het afgelopen jaar werd gedrukt door de impuls die de komst van de Oekraïense vluchtelingen gaf aan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd.

De toename van de werkende bevolking valt dit jaar sterk terug (tot +52 000 personen) en zwakt

ook tijdens de volgende twee jaar verder af (tot +39 000 personen in 2025). Dat gebeurt in de eerste plaats omdat de groei van de marktwerkgelegenheid vanaf dit jaar op een lager peil komt te liggen en ook in 2025 nog licht verzwakt. Daarnaast verliest ook de overheidswerkgelegenheid sterk aan dynamiek in die periode. Vanaf 2026 sterkt de toename van de werkende bevolking licht aan (tot +47 000 personen in 2028), uitsluitend onder invloed van de aantrekkende groei in de marktwerkgelegenheid. Tijdens de gehele periode 2023-2028 stijgt de werkende bevolking met 276 000 personen, wat gevoelig minder is dan tijdens de afgelopen zes jaar (+416 000 personen).

Terwijl de toename van de werkende bevolking dit jaar vertraagt, blijft de bevolking op arbeidsleeftijd sterk stijgen door de komst van de Oekraïense vluchtelingen, zodat de werkgelegenheidsgraad slechts klimt tot 70,2% (+0,4 ppt). Volgend jaar zwakt de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd echter fors af, zodat de toename van de werkgelegenheidsgraad versnelt (+0,6 ppt, tot 70,8%). Vanaf 2025 spiegelt de toename van de werkgelegenheidsgraad het groeipad van de werkende bevolking: een iets minder sterke toename in 2025 (+0,5 ppt, tot 71,3%) en daarna een lichte versnelling (gemiddeld +0,6 ppt per

²⁷ Verhouding tussen totale werkende bevolking (van 15 jaar en meer) volgens de nationale rekeningen en bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

jaar, tot 73,1% in 2028). Omdat op middellange termijn niet alleen de werkende bevolking, maar ook de bevolking op arbeidsleeftijd minder sterk toeneemt dan tijdens de jongste zes jaar (+36 000 personen tegen +115 000 personen), blijft de werkgelegenheidsgraad aanzienlijk stijgen (nu: +3,4 ppt; voorheen: +4,6 ppt).

...maar die stijging is minder uitgesproken volgens het EU2020-concept.

In vergelijking met de administratieve werkgelegenheidsgraad, viel de graad volgens het concept EU2020²⁸ sterker terug in 2020 (van 70,5% tot 70,0%) en steeg hij in 2021 beduidend minder sterk (tot 70,6%). Dat laatste is het gevolg van een wijziging in de EAK-definities, waardoor vanaf 2021 personen die langer dan drie maanden tijdelijk werkloos zijn, niet langer tot de werkgelegenheid gerekend worden²⁹ (en waarvan het effect door Statbel geraamd werd op 0,6 ppt). Aangezien de tijdelijke werkloosheid vorig jaar sterk terugviel, viel dat effect grotendeels weg, wat bijdroeg tot de sterke stijging van de EU2020-graad (tot 71,9%). Dat neemt niet weg dat ook t.o.v. 2019 de toename van de EU2020-graad iets minder sterk is geweest (+1,4 ppt) dan die van de administratieve graad (+1,9 ppt).

Dit jaar stijgt de EU2020-graad net iets sterker dan de administratieve graad (+0,5 ppt, tot 72,4%) omdat de normalisering van de tijdelijke werkloosheid nog zorgt voor een klein positief overloopeffect. Volgend jaar is de stijging even sterk als die van de administratieve graad (+0,6 ppt, tot 73,0%). Vanaf 2025 is de stijging van de EU2020-graad (gemiddeld +0,4 ppt per jaar, tot 74,6% in 2028) echter zwakker dan die van de administratieve graad, omdat geen rekening wordt gehouden met de sterke toename van het aantal werkende personen van 65 jaar en ouder, na het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd naar 66 jaar. De evolutie van het administratief concept is dan weer enigszins positief vertekend omdat 64 jaar wordt gebruikt als bovengrens voor de bevolking op arbeidsleeftijd.

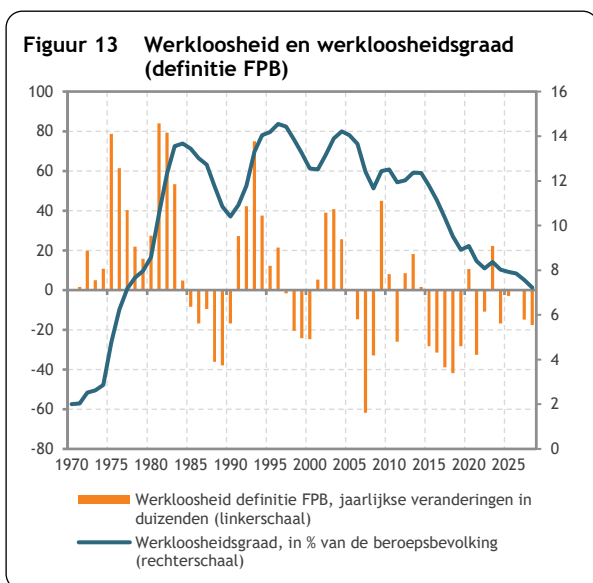
---

²⁸ Bron: Enquête naar de arbeidskrachten (EAK), leeftijdscategorie: 20-64 jaar.

²⁹ In tegenstelling tot de meetmethode die van kracht was tot en met 2020 en die nog steeds de gangbare administratieve praktijk is.

De daling van de werkloosheidsgraad werd kortstondig onderbroken door de coronacrisis...

Tussen 2014 en 2019 daalde de werkloosheid (administratieve definitie) met 169 000 personen en nam

de werkloosheidsgraad af van 12,3% tot 8,9%, het laagste niveau sinds de jaren zeventig. Die evolutie werd maar kortstondig onderbroken door de coronacrisis. Die zorgde voor een sterke opstoot van de werkloosheid in het tweede kwartaal van 2020, maar al in de loop van 2020 volgde een forse afname, die zich doorzette in 2021. De werkloosheid steeg daardoor in jaargemiddelden slechts met 11 000 personen in 2020 en daalde fors in 2021 (-33 000 personen). De werkloosheidsgraad steeg tot 9,1% in 2020, maar viel in 2021 terug tot 8,4%, beduidend onder het precoronaniveau.

...stokt ook dit jaar...

In de loop van vorig jaar liep de werkloosheid echter fors op. Dat had gedeeltelijk te maken met de verzwakking van de werkgelegenheidsgroei, maar wordt ook verklaard door de eerder vermelde verandering in de registratiemethoden bij de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling en doordat Oekraïense vluchtelingen zich inschreven als werkzoekende. In beide gevallen ging dat gepaard met een toename van het arbeidsaanbod (zie afdeling 3.2) en gaat het uitsluitend om werkzoekenden die geen recht hebben op een werkloosheidsuitkering.

Ook in de eerste jaarhelft van 2023 speelden die twee elementen nog volop, maar het opwaarts effect van de vluchtelingenstroom op de beroepsbevolking zou nu op kruissnelheid komen en voor de verandering in registratiemethoden veronderstellen we dat die geen bijkomend effect meer heeft tijdens de projectieperiode. Onder die voorwaarden kan de werkloosheid terug afnemen in de tweede helft van dit jaar. Die inschatting is mogelijk te conservatief, aangezien de gewestelijke diensten duidelijk de intentie hebben hun bemiddeling uit te breiden naar een bredere doelgroep.

In jaargemiddelden daalde de werkloosheid vorig jaar nog met 11 000 personen (dankzij een bijzonder gunstig overloopeffect) en viel de werkloosheidsgraad terug tot 8,1%. Mede door een ongunstig overloopeffect, stijgt hij dit jaar echter met 22 000 personen en klimt de werkloosheidsgraad tot 8,4%. Opvallend daarbij is dat het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen vorig jaar veel forsier daalde (-28 000 personen) dan het totale aantal werklozen en ook dit jaar verder zou afnemen (-7 000 personen).

...maar zet zich verder op middellange termijn, hoewel de toename van de werkgelegenheid dan vooral put uit de stijging van de beroepsbevolking.

In 2024 blijft de groei van de werkzame bevolking op peil, maar verzwakt de groei van de beroepsbevolking aanzienlijk, omdat de activiteitsgraden minder sterk stijgen en omdat de Oekraïense vluchtelingen dan niet langer bijdragen tot de groei van het arbeidsaanbod. De werkloosheid daalt met 17 000 personen en de werkloosheidsgraad valt terug tot 8,0%.

Tijdens de jaren 2025-2026 ligt de groei van de werkzame bevolking op een iets lager peil en trekt de groei van de beroepsbevolking aan door het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd, zodat de afname van de werkloosheid vrijwel stilvalt (-3 000 personen in 2025, stabiel in 2026) en de werkloosheidsgraad nauwelijks daalt (tot 7,9% in 2026).

Tijdens de laatste twee jaar van de projectieperiode herneemt de daling van de werkloosheid omdat de groei van de beroepsbevolking dan vertraagt en die van de werkzame bevolking licht aantrekt. De werkloosheidsgraad bedraagt in 2028 nog 7,2%. De daling van de werkloosheidsgraad is op middellange termijn dus eerder bescheiden. Dat betekent dat – meer nog dan in het recente verleden – de toename van de werkgelegenheid vooral put uit de stijging van de beroepsbevolking.

4. Overheidsfinanciën

4.1. Inleiding

Het uitgangspunt van de projectie van de overheidsfinanciën zijn de voorlopige rekeningen voor 2022, die in april 2023 door het INR zijn gepubliceerd, waar nodig aangevuld met meer recente gegevens. In tegenstelling tot de rekeningen van het INR worden de ontvangsten uit de verkoop van emissierechten hier geregistreerd in de rekeningen van de federale overheid en de drie gewesten volgens de verdeelsleutel die van toepassing was tot 2020, gezien het ontbreken van een nieuw akkoord over een verdeelsleutel.

Voor 2023 en de middellange termijn is de projectie gebaseerd op: het macro-economische en demografische kader van deze vooruitzichten, een modellering van de uitgaven en ontvangsten die rekening houdt met zowel hun structurele determinanten als de vigerende wetgeving, een analyse van de jaarlijkse en meerjarige begrotingsbeslissingen van de verschillende beleidsniveaus en, desgevallend, interpretatieve hypothesen van deze beslissingen die moeten worden opgesteld wanneer informatie ontbreekt. Aankondigingen van louter normatieve aard (begrotingsdoelstellingen zonder modaliteiten) worden niet in aanmerking genomen.

De onzekerheden rond deze economische vooruitzichten in de nasleep van een grote inflatieschok hebben de overheidsfinanciën niet gespaard. In vergelijking met de vooruitzichten van februari 2023 is het macro-economische kader aanzienlijk herzien, in het bijzonder de dynamiek in 2023 van bepaalde aggregaten die een impact hebben op de projectie van de fiscale ontvangsten die ten laste zijn van huishoudens en bedrijven, met name exploitatieoverschotten en rente-inkomsten. De raming van de impact van verschillende administratieve factoren, zoals het uitstel van betaling dat in het kader van de energiecrisis is toegekend of het inkohieringstempo, op de inning van de directe belastingen in 2022 is herzien, wat een weerslag heeft in 2023. De projectie houdt rekening met de sterke stijging van de ontvangsten uit de eerste vervaltermijn voor de voorafbetalingen van de vennootschappen, die vaak representatief is voor de jaarlijkse trend. Dat resulteert in een duidelijke verbetering van de fiscale ontvangsten en het tekort in 2023, in vergelijking met de vooruitzichten van februari, die tot op zekere hoogte aanhoudt op middellange termijn. Een dergelijke instabiliteit in projecties is zeker niet wenselijk, maar is inherent aan de hierboven aangehaalde onzekerheden en herzieningen.

De onzekerheden hebben ook betrekking op de mate waarin sommige provisies van de verschillende beleidsniveaus worden gebruikt, in het bijzonder de provisies met betrekking tot relanceplannen waarvan de uitvoering kan worden belemmerd door operationele of aanbodbeperkingen. In dit verband moet worden opgemerkt dat de projectie rekening houdt met de geactualiseerde versie van het RRP, die binnenkort aan de Europese autoriteiten zal worden voorgelegd. Gezien de vermindering van de Europese RRF-dotatie aan België omvat het nieuwe plan projecten die in aanmerking komen voor RePowerEU- en BAR-dotaties en maakt het in beperkte mate gebruik van Europese RRF-leningen.

4.2. Gezamenlijke overheid

4.2.1. Tekort van 5% van het bbp houdt aan op middellange termijn

In 2022 daalde het overheidstekort als gevolg van het uitdoven van de uitgaven in verband met de gezondheids crisis en de overstromingen van de zomer van 2021, terwijl een krachtige economische groei de opbrengsten uit de inkomstenbelasting van gezinnen en bedrijven deed toenemen. Deze gunstige factoren hebben, in combinatie met een laatste daling van de rentelasten, de kosten van de steunmaatregelen voor de gezinnen als reactie op de stijgende energieprijzen en van de opvang van Oekraïense vluchtelingen, ruimschoots gecompenseerd.

Het tekort neemt echter toe in 2023. De federale steun om de inflatie op te vangen, blijft begin 2023 aanzienlijk en wordt aangevuld met een tijdelijke verlaging van de werkgeversbijdragen en met regionale steun aan bedrijven in het bijzonder. De meerdere indexeringen van 2022 hebben in 2023 hun volledige impact op de lonen in de overheidssector en de vervangingsinkomens. De rentelasten hernemen na een daling gedurende meer dan drie decennia. Tegenover deze extra kosten staat een ontoereikende stijging van de ontvangsten. Nochtans is die vrij fors gelet op de taks op de overwinsten in de energiesector, de nominale stijging van de arbeidsinkomens door de indexeringen, de stijging van de roerende inkomsten en het feit dat de winstgevendheid van de bedrijven enigszins op peil is gebleven, ondanks de economische groeivertraging.

In 2024 verdwijnen alle tijdelijke steunmaatregelen die in 2022 en 2023 werden ingevoerd om de inflatie het hoofd te bieden. De krimp van het overheidstekort is echter bescheiden. De ontvangsten hebben te lijden onder een aantal factoren, waaronder de weerslag van de taksen op overwinsten van 2023 en de hervorming van de bedrijfsvoorheffing die op kruisnelheid komt. De overheidsinvesteringen stijgen sterk in lijn met de investeringscyclus van de lagere overheid, de implementatie van de strategische visie van Defensie en de timing van de relanceplannen. De sociale uitgaven stijgen sneller dan het bbp en de rentelasten nemen verder toe.

Tabel 6 Rekening van de gezamenlijke overheid
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	49,9	49,7	50,8	50,5	50,5	50,3	50,1	50,0
Fiscale en parafiscale ontvangsten	43,1	42,8	43,8	43,6	43,7	43,5	43,5	43,5
Overige ontvangsten	6,9	6,9	7,0	6,9	6,8	6,8	6,6	6,6
Uitgaven	55,5	53,5	55,6	55,3	55,5	55,6	55,4	55,5
Werkingskosten	16,7	16,7	17,2	17,0	16,9	16,7	16,5	16,4
Sociale uitkeringen	26,3	25,7	26,4	26,6	26,9	27,1	27,3	27,5
Overige primaire lopende uitgaven	6,9	6,1	6,2	5,7	5,6	5,6	5,6	5,5
Investerings	2,7	2,7	2,9	3,1	3,0	3,0	2,8	2,7
Overige kapitaaluitgaven	1,2	0,9	1,2	1,0	1,0	0,9	0,7	0,7
Rentelasten	1,7	1,5	1,8	2,0	2,1	2,3	2,5	2,7
Vorderingensaldo	-5,6	-3,9	-4,8	-4,7	-5,0	-5,3	-5,3	-5,5
Entiteit I	-3,8	-2,9	-3,5	-3,5	-3,9	-4,3	-4,6	-4,9
Entiteit II	-1,8	-1,0	-1,3	-1,2	-1,1	-0,9	-0,7	-0,5

In de daaropvolgende jaren is de economische groei niet sterk genoeg om voldoende ontvangsten te genereren ter compensatie van de stijging van de uitgaven, met name voor pensioenen en gezondheidszorg en de rentelasten, vooral omdat de indirecte belastingen minder snel stijgen dan het bbp bij ongewijzigd beleid. Daardoor zal het tekort in de periode 2025-2028 licht toenemen, ondanks

een gematigde groei van de werkingskosten van de administraties en het wegvallen van de uitgaven voor de relanceplannen.

De achteruitgang van het vorderingensaldo op middellange termijn situeert zich binnen Entiteit I (federale overheid en sociale zekerheid), waar de belangrijkste factoren voor deze verslechtering geconcentreerd zijn. Het saldo van de gefedereerde entiteiten als geheel verbetert geleidelijk.

4.2.2. Aanzienlijke verslechtering van de overheidsfinanciën in vergelijking met de periode voor de coronacrisis

De overheidsfinanciën zijn zwaar onder druk komen te staan door de recente opeenvolging van crisissen. Er werden talrijke begrotingsmaatregelen genomen om de gezondheids- en economische crisis in 2020 aan te pakken, boven op de automatische stabilisatoren, en vervolgens om het hoofd te bieden aan de overstromingen in 2021, de energiecrisis en de opvang van Oekraïense vluchtelingen in 2022 en 2023. Het zijn hoofdzakelijk tijdelijke maatregelen, die in 2024 geen rechtstreekse kosten meer met zich meebrengen. Ze hebben dus geen blijvende impact op de overheidsfinanciën, behalve uiteraard op het niveau van de schuld.

Op middellange termijn lijken de overheidsfinanciën er echter aanzienlijk slechter voor te staan dan in de projectie van 2019, ondanks bepaalde besparingsmaatregelen van de overheid. Bovendien is de verslechtering groter dan die welke werd verwacht bij ongewijzigd beleid vóór deze crisissen. In de Economische Vooruitzichten 2019-2024 van juni 2019 verslechterde het begrotingssaldo tussen 2019 en 2024 met 1,1 procentpunt van het bbp. In de huidige vooruitzichten bedraagt de achteruitgang over dezelfde periode 2,8 procentpunt van het bbp, of een toename met 1,7 procentpunt.

Tabel 7 Evolutie van het vorderingensaldo en het bbp tussen 2019 en 2024

	Vorderingensaldo (procent van het bbp)			Bbp 2024 (2019=100)	
	2019	2024	Vershil	In volume	In waarde
Economische vooruitzichten 2019-2024 van juni 2019	-1,6	-2,7	-1,1	107	116
Economische vooruitzichten 2023-2028 van juni 2023	-1,9	-4,7	-2,8	107	126
Vershil	-0,3	-2,0	-1,7	0	10

Deze bijkomende toename van het tekort is a priori niet toe te schrijven aan het bbp in volume: de huidige raming van het bbp voor 2024 stemt overeen met die van de projectie van 2019, ondanks een uiteraard sterk verschillende tussentijdse evolutie.³⁰ Het nominale bbp heeft daarentegen een veel hoger niveau in de huidige projectie dan in die van 2019, gezien de inflatieschok die inmiddels heeft plaatsgevonden en die niet zonder gevolgen is voor het tekort, zoals hierna wordt toegelicht.

De volgende tabel toont de bijdrage van de verschillende ontvangsten- en uitgavenrubrieken aan de nominale verslechtering van het vorderingensaldo tussen 2019 en 2024. Het gaat om brutobijdragen, aangezien geen rekening wordt gehouden met de wederzijds geïnduceerde effecten, via bijvoorbeeld hun macro-economische effecten. De vergelijking betreft de jaren 2019 en 2024, het eerste jaar zonder omvangrijke eenmalige maatregelen. De periode komt overeen met een legislatuur.

³⁰ En een inschatting van de output gap in 2019 die nu anders is dan in de vooruitzichten van 2019.

Tabel 8 Bijdragen aan de evolutie van het vorderingensaldo tussen 2019 en 2024
In procentpunt van het bbp

	Vooruitzichten van juni 2019	Vooruitzichten van juni 2023	Vershil
Totaal	-1,1	-2,8	-1,7
Fiscale en parafiscale ontvangsten, waaronder:	0,1	0,7	0,6
- Directe gezinsbelasting	0,8	0,9	0,1
- Directe vennootschapsbelasting	-0,7	0,2	0,9
- Indirecte belastingen	-0,3	-0,5	-0,2
- Werkelijke sociale premies	0,3	0,1	-0,2
Overige ontvangsten (a)	-0,3	-0,2	0,1
Werkingskosten (a)	0,1	-0,5	-0,7
Subsidies en inkomensoverdrachten	-0,0	-0,0	-0,0
Investeringen en overige kapitaaluitgaven	-0,2	-0,7	-0,5
Sociale uitkeringen, waaronder:	-1,1	-2,1	-1,0
- Pensioenen	-0,8	-1,2	-0,4
- Gezondheidszorg	-0,4	-0,6	-0,2
- Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen	-0,1	-0,3	-0,2
Rentelasten	0,2	-0,0	-0,2
Gezamenlijke overheid	-1,1	-2,8	-1,7
Entiteit I	-0,9	-1,8	-0,9
Entiteit II	-0,2	-1,0	-0,8

(a) Exclusief toegerekende sociale premies

Opmerking: een positief (negatief) cijfer duidt op een bijdrage aan de verbetering (verslechtering) van het vorderingensaldo.

In de huidige vooruitzichten is de achteruitgang van het vorderingensaldo vooral het gevolg van de evolutie van de sociale uitkeringen (wat ook al het geval was in de projectie van 2019), de kapitaaluitgaven en de werkingskosten. De fiscale en parafiscale ontvangsten, met uitzondering van de indirecte belastingen, milderen de verslechtering. De rentelasten hebben slechts een beperkte impact (hun daling tussen 2019 en 2022 is vrijwel gelijk aan hun stijging tussen 2022 en 2024).

De toename van de sociale uitkeringen is voornamelijk het gevolg van de stijging van de uitgaven voor pensioenen, gezondheidszorg en ziekte-en invaliditeit. In de projectie van 2019 namen deze uitkeringen ook toe, maar in mindere mate. Er werd rekening gehouden met hun endogene demografische dynamiek en met de toekenning van welvaartsenveloppen, maar nieuwe, op dat moment nog ongekende factoren hebben geleid tot een sterke stijging van de uitkeringen in procent van het bbp. Enerzijds spelen er discretionaire factoren, met name de verhoging van het minimumpensioen waartoe aan het begin van de legislatuur werd beslist, en anderzijds een economische factor, namelijk de ongunstige prijseffecten: in 2022, 2023 en 2024 is de indexering van de pensioenen en andere sociale uitkeringen veel hoger dan de groei van de bbp-deflator, waardoor hun stijging in procent van het bbp wordt versterkt.

Ook de uitgaven voor sociale bijstand nemen in de huidige projectie toe, als gevolg van de herwaardering van de sociale minima, maar ook door een sterkere stijging van het aantal gerechtigden dan in de projectie van 2019 en door de instroom van Oekraïense vluchtelingen.

Het hogervermelde ongunstige effect van de relatieve prijzen geldt ook voor de overheidslonen, wat deels de negatieve bijdrage van de werkingskosten tot het tekort in de huidige projecties verklaart, terwijl ze in de projectie van 2019 het tekort verminderden. Daarbij komen nog de kosten van de discretionaire maatregelen die ondertussen werden genomen (in nettotermen, want er zijn ook besparingsmaatregelen), zoals de hogere aankopen van goederen en diensten van Defensie, waarvan

de uitgaven voor materiaal en uitrusting zijn opgetrokken in het kader van de strategische visie en de oorlog in Oekraïne.

De kapitaaluitgaven zijn het meest volatiel. In de vooruitzichten van 2019 was er een lichte stijging over de projectieperiode, die voornamelijk verband hield met de verkiezingscyclus van de investeringen van de lagere overheid (aangezien 2019 en 2024 geen volledige cyclus bestrijken). In de huidige projectie ligt het niveau van de kapitaaluitgaven hoger. Enerzijds zijn de investeringen van Defensie toegenomen na de operationalisering van de strategische visie om de overeenkomsten in het kader van de NAVO na te komen. Anderzijds hebben de federale overheid en de gefedereerde entiteiten verschillende relanceplannen opgezet, die slechts gedeeltelijk gefinancierd worden door Europese RRF-dotaties. In tegenstelling tot de investeringen van Defensie zullen de relanceuitgaven verdwijnen wanneer de plannen aflopen. De federale regering heeft echter de ambitie om de investeringen van de gezamenlijke overheid tegen 2030 op te trekken tot 4,0% van het bbp, met een tussentijdse doelstelling van 3,5% in 2024. In 2024 bedragen de bruto-investeringen in vaste activa 3,1% van het bbp (vergeleken met 2,7% in 2024 in de projectie van 2019).

Zowel in de huidige projectie als in de projectie van 2019 hebben de subsidies en de inkomensoverdrachten de neiging om in hetzelfde tempo te groeien als het bbp. De dynamiek van bepaalde van deze uitgaven is intussen vertraagd, in het bijzonder van de subsidies voor groenestroomcertificaten, maar dit werd grotendeels gecompenseerd door nieuwe initiatieven die eind 2019 en aan het begin van de legislatuur werden genomen voor de non-profitsector. Zo financierde de federale overheid het loonakkoord voor het zorgpersoneel en de oprichting van het Zorgpersoneelfonds om de tewerkstelling te verhogen en de arbeidsomstandigheden in de zorgsector te verbeteren. Ook de gefedereerde entiteiten sloten akkoorden af om de sociale sector en de gezondheidszorg te herfinancieren.

In de huidige projectie dragen de fiscale ontvangsten aanzienlijk bij tot het beperken van de stijging van het tekort in 2024, wat minder het geval was in de projectie van 2019. Het grootste verschil situeert zich op het niveau van de vennootschapsbelasting, waarvan de bijdrage nu positief is (zij het omgeven door onzekerheid), terwijl deze in de projectie van 2019 nog negatief was. Ter vergelijking: de macro-economische aanslagbasis is iets positiever geëvolueerd en er zijn intussen discretionaire maatregelen genomen, zoals de verhoging van de minimumbelasting en het nieuwe belastingstelsel voor multinationals, waarvan de veronderstelde opbrengst in de projectie is opgenomen. De daling van de indirecte belastingen is sterker dan in de vooruitzichten van vóór de crisis, met name door de sterkere uitholling van de ontvangsten van de accijnzen, die – grotendeels ad quantum – de inflatie niet hebben gevolgd, en van de registratierechten door de daling van het aantal vastgoedtransacties als gevolg van de rentestijging.

In vergelijking met de vooruitzichten van 2019, is de bijkomende toename van het overheidstekort in 2024 bijna identiek verdeeld over Entiteit I en Entiteit II. Aangezien een deel van het tekort het gevolg is van de met eigen middelen gefinancierde relanceplannen, die hoofdzakelijk in Entiteit II zijn ondergebracht, is de verslechtering van het saldo van Entiteit I dan ook van meer blijvende aard dan die van Entiteit II.

Samengevat, terwijl de pre-covid projectie al een aanzienlijke toename van het tekort op middellange termijn verwachtte, voornamelijk door de kosten van de vergrijzing, is de raming van dat tekort nog verslechterd door factoren die toen niet waren voorzien. Enerzijds is er de meer expansieve koers van het begrotingsbeleid als gevolg van de opschorting van de beperkingen van het Europese begrotingstoezicht tijdens de gezondheidscrisis: naast crisismaatregelen werden nieuwe meerjarenuitgaven begroot door de federale en regionale regeringen om maatschappelijke uitdagingen aan te gaan op sociaal vlak en op het gebied van infrastructuur en defensie. Anderzijds hebben de effecten van de relatieve prijzen in een inflatoire context de ratio van de uitgaven van de overheid in procent van het bbp waarschijnlijk in sterkere mate verhoogd dan die van de ontvangsten. Tot slot wegen de rentelasten zwaarder dan verwacht, niet alleen vanwege het hogere schuldniveau, maar ook door de evolutie van rentevoeten die, hoewel op een bepaald moment lager dan verwacht voor de coronacrisis, nu sterk zijn gestegen.

4.2.3. Stijgende overheidsschuld maar geen sneeuwbaaleffect

De schuldgraad daalde in 2022, voornamelijk als gevolg van de zeer hoge groei van het nominale bbp (noemer van de ratio). In 2023 blijft de groei van de bbp-deflator hoog en stabiliseert de schuldgraad zich ondanks de stijging van de gemiddelde rente die op de overheidsschuld wordt betaald. Vanaf 2024 stijgt de schuldgraad elk jaar als gevolg van de geleidelijke normalisering van de groei van de bbp-deflator, de stijging van de gemiddelde rente betaald op de overheidsschuld en de omvang van het primair tekort en de kredietverleningen en participaties.

Tabel 9 Overheidsschuld
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Geconsolideerde bruto-schuld	109,2	105,1	105,4	105,9	107,5	109,6	112,0	114,3
Variatie van de schuldgraad	-2,9	-4,1	0,3	0,5	1,6	2,2	2,3	2,3
Primair saldo (-)	3,9	2,4	3,0	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8
Rente-groei dynamiek	-7,8	-7,8	-3,2	-2,5	-1,4	-1,0	-0,8	-0,7
Rentelasten	1,7	1,5	1,8	2,0	2,1	2,3	2,5	2,7
Bijdrage van de bbp-groei	-9,5	-9,4	-4,9	-4,5	-3,5	-3,3	-3,3	-3,4
Schuld-tekort aanpassing	1,1	1,4	0,4	0,2	0,1	0,3	0,3	0,2

De stijging van de rentevoeten zal vanaf 2023 leiden tot een stijging van de rentelasten in procent van het bbp. De gemiddelde rente op de overheidsschuld blijft echter lager dan de nominale economische groei op middellange termijn, wat een opwaartse spiraal van de schuldgraad door de rentelasten (sneeuwbaaleffect) vermijdt.

4.3. Evolutie per deelsector

4.3.1. Federale overheid

Het tekort van de federale overheid daalde in 2022 als gevolg van een aantal factoren. De groei van de directe belastingen was zeer dynamisch. De inkomensindexeringen verhoogden de ontvangsten uit de personenbelasting, waarvan de schalen met een jaar vertraging worden geïndexeerd, en ook de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting kenden een sterke groei. Het saldo verbeterde ook door een daling van de netto-overdrachten aan de sociale zekerheid door minder uitgaven voor de

gezondheids crisis en ter correctie van het te veel betaalde bedrag in het voorgaande jaar, een daling van de overdrachten aan de Europese Unie als gevolg van een opgelegde sanctie in 2021, en een vermindering van de rentelasten (waarschijnlijk de laatste in nominale termen). Tot de elementen die op het tekort wegen, behoren de ongevoeligheid van de accijnzen voor prijsstijgingen, de tijdelijke verlagingen van de belasting op energie (btw en accijnzen), overige maatregelen die zijn genomen om de koopkracht te ondersteunen als reactie op de stijgende energieprijzen (uitgebreid sociaal tarief, verwarmingspremie) en, in een ander domein, het plan Readiness van Defensie.

In 2023 stijgt het tekort opnieuw, vooral door de toename van de overdrachten aan andere overheidsniveaus en de rentelasten. De stijging van de rentelasten is het gevolg van de stijging van de impliciete rentevoet op de overheidsschuld, waarin de hogere marktrente geleidelijk wordt opgenomen. De overdrachten aan andere overheidsniveaus nemen toe, zowel de overdrachten aan de sociale zekerheid (na de correcties van 2022 en om de vermindering van de werkgeversbijdragen in het eerste semester te financieren), als de overdrachten van de BFW als gevolg van een aanzienlijk afrekeningssaldo en de financiering van de lagere overheid voor sociale bijstand aan Oekraïense vluchtelingen. Anderzijds is de groei van de indirecte belastingen in 2023 krachtiger, gezien de uitzonderlijke bijdragen van energieproducenten die in de initiële begroting voor 2023 was beslist, de stijging van de bijdrage van de producenten van nucleaire energie als gevolg van de hoge elektriciteitsprijzen en de stopzetting van de verlagingen van de accijnzen op energie aan het einde van het eerste kwartaal. De andere maatregelen ter ondersteuning van de koopkracht naar aanleiding van de energiecrisis hebben in 2023 nog steeds een opwaarts effect op de uitgaven van de federale overheid, hoewel dit in het geval van het sociale tarief wordt afgezwakt door de geleidelijke afschaffing van het uitgebreid sociaal tarief en de verwachte daling van de energieprijzen in de loop van 2023.

Het saldo stabiliseert tijdelijk in 2024. Enerzijds wegen een aantal factoren op de federale financiën, zoals de daling van de indirecte belastingen na de uitzonderlijke energiebijdragen in 2023 en de daling van het federale aandeel in de personenbelasting nu de hervorming van de bedrijfsvoorheffing op kruissnelheid komt. De stijging van de kohieren uitgekeerd aan de gewesten en de lagere overheid die, zoals geregistreerd in het ESR, de hoge inflatie van 2022 en 2023 met vertraging weerspiegelen, belast eveneens het saldo. Aan de uitgavenkant versnellen de investeringen van Defensie en stijgen de rentelasten. Deze elementen worden echter gecompenseerd door het wegvallen in 2024 van de steunmaatregelen in verband met de energiecrisis en door de vermindering van de overdrachten aan andere overheidsniveaus.

Het tekort van de federale overheid neemt tussen 2024 en 2028 toe met 0,8 procentpunt van het bbp. Bij ongewijzigd beleid daalt de verhouding van de ontvangsten ten opzichte van het bbp. De stijging van de directe belastingen compenseert slechts gedeeltelijk de daling van de indirecte belastingen in verhouding tot de economische groei. Dat is toe te schrijven aan het feit dat de accijnzen gekoppeld zijn aan volumes en dus niet evenredig stijgen met de prijzen, aan de daling van de nucleaire heffing (die vanaf 2026 geacht wordt nul te zijn), aan de daling van de bijdrage van de banken aan het depositogarantiefonds na het besluit om deze te verhogen voor 2024-2025, en aan de lagere btw-ontvangsten als gevolg van de vertraging van de overheidsinvesteringen na het aflopen van de relanceplannen. De andere factor die de verslechtering van het saldo verklaart, is de aanzienlijke stijging

van de rentelasten als gevolg van steeds grotere tekorten en de herfinanciering van de schuld tegen hogere tarieven.

Achter de overige uitgaven, die over het algemeen stabiel zijn, gaan verschillende trends schuil. De werkingskosten, de meeste niet-sociale overdrachten en de overdrachten aan andere overheidsniveaus evolueren op de middellange termijn minder snel dan het bbp. Andere uitgaven zijn dynamischer, zoals de uitkeringen voor sociale bijstand als gevolg van de herwaardering van de sociale minima en de verwachte toename van het aantal gerechtigden, de investeringen van Defensie in het kader van de strategische visie, de investeringen van Infrabel die een extra financiering genieten, en de subsidies aan bedrijven die rekening houden met de implementatie van het capaciteitsremuneratiemechanisme van gascentrales vanaf 2025.

Tabel 10 Rekening van de federale overheid
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	25,0	25,0	25,7	25,2	25,1	24,9	24,7	24,6
Fiscale en parafiscale ontvangsten	22,5	22,4	23,1	22,6	22,5	22,4	22,3	22,2
Overdrachten van de overheid	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
Overige ontvangsten	1,9	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8
Uitgaven	29,1	27,6	29,2	28,7	28,7	28,9	28,8	28,9
Werkingskosten	3,1	3,2	3,4	3,3	3,3	3,2	3,2	3,2
Sociale uitkeringen	1,5	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Overige finale primaire lopende uitgaven	2,9	2,7	2,7	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5
Investeringskosten	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8
Overige finale kapitaaluitgaven	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Overdrachten aan de overheid	19,2	17,8	19,1	18,8	18,7	18,7	18,6	18,6
Rentelasten	1,5	1,3	1,5	1,6	1,7	1,9	2,0	2,1
Vorderingsaldo	-4,1	-2,6	-3,5	-3,5	-3,6	-3,9	-4,1	-4,3

4.3.2. Sociale zekerheid

Nu de effecten van de pandemie wegebben, vertonen de uitgaven voor sociale zekerheid opnieuw een minder volatiel verloop. Op korte termijn garanderen de evenwichtsmechanismen (dotaties, aanvullende financiering van de gezondheidszorg) een saldo dat dicht bij een begrotingsevenwicht aanleunt. Op de middellange termijn, en in de veronderstelling dat de evenwichtsdotaties ongewijzigd blijven in reële termen na 2023, verslechtert het saldo snel door de sterke groei van de sociale uitkeringen.

In 2022 liep de coronacrisis ten einde en daalden de uitgaven voor tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht sterk, zonder echter al helemaal terug te keren naar het niveau van vóór 2020. De nominale groei van de sociale uitkeringen werd sterk ondersteund door uitzonderlijk hoge indexeringen, maar uiteindelijk daalden de uitgaven in procent van het bbp. Aan de ontvangstenzijde werd de groei van de sociale bijdragen afgeremd door verschillende maatregelen (vermindering van de bijzondere socialezekerheidsbijdrage, verhoging van de werkbonus, laag bijdragepercentage op de coronapremies, vermindering van een aantal bijzondere bijdragen). Bovendien werd bij de begrotingsaanpassing van 2022 een teveel aan ontvangen federale dotaties voor 2021 vastgesteld (evenwichtsdotaties en aanvullende financiering van de gezondheidszorg), wat leidde tot een aanzienlijke terugbetaling aan de federale overheid in 2022. In 2022 was het tekort van de sociale zekerheid dus van dezelfde grootteorde als het overschot in 2021.

Tabel 11 Rekening van de sociale zekerheid
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	23,1	21,5	22,5	22,9	22,9	23,0	23,1	23,2
Fiscale en parafiscale ontvangsten	13,8	13,7	14,0	14,2	14,2	14,2	14,3	14,3
Overdrachten van de overheid	9,1	7,6	8,3	8,5	8,6	8,6	8,6	8,7
Overige ontvangsten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Uitgaven	22,8	21,8	22,6	22,9	23,2	23,4	23,6	23,8
Werkingskosten	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Sociale uitkeringen, waarvan:	19,0	18,3	18,9	19,2	19,5	19,7	20,0	20,2
Pensioenen ¹	7,0	7,1	7,6	7,8	7,9	7,9	8,0	8,1
Gezondheidszorg ²	6,2	6,1	6,3	6,4	6,6	6,7	6,9	7,0
Werkloosheid ³ en overbruggingsrecht	2,0	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9
Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen	2,1	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4
Overige finale primaire lopende uitgaven	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Investeringskosten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige finale kapitaaluitgaven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten aan de overheid	2,2	2,2	2,3	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Vorderingensaldo	0,3	-0,3	-0,1	-0,0	-0,3	-0,4	-0,5	-0,6

1. Privé- en overheidspensioenen opgenomen als socialezekerheidsuitkeringen

2. In ESR-termen, d.w.z. de verpleegdagprijs inbegrepen, maar exclusief de uitgaven die als subsidies worden beschouwd

3. Inclusief tijdelijke crisiswerkloosheid

De sociale uitkeringen stijgen sterk in 2023 door de jaareffecten van de opeenvolgende indexeringen van 2022. Alleen de werkloosheidsuitgaven dalen als het gevolg van de afname van het aantal werklozen en de uitdoving van de laatste coronamaatregelen. De socialezekerheidsbijdragen stijgen sneller dan het bbp, gezien de dynamiek van de arbeidsmarkt en ondanks de verlagingen die voor de eerste twee kwartalen werden toegekend in het kader van de automatische loonindexering. De stijging van de uitkeringen wordt slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de stijging van de overdrachten van de federale overheid (de projectie omvat de evenwichtsdotaties en aanvullende financiering van de gezondheidszorg zoals vastgesteld bij de begrotingscontrole), waardoor een licht tekort blijft bestaan.

Tabel 12 Dynamiek van de ontvangsten en uitgaven van de sociale zekerheid (ESR-concept)
Nominale jaarlijkse groeivoet

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2024-2028
Ontvangsten, waaronder:	1,7	10,1	6,2	3,6	3,4	3,5	3,5	4,0
Sociale bijdragen	8,3	7,1	5,7	3,6	3,3	3,3	3,4	3,9
Overdrachten van de federale overheid	-8,3	15,2	7,0	3,6	3,7	3,7	3,7	4,3
Uitgaven, waaronder:	4,6	8,7	5,9	4,9	4,0	4,0	4,0	4,5
Sociale uitkeringen, waaronder:	3,8	8,5	5,9	4,9	3,8	3,7	3,7	4,4
Pensioenen	11,9	11,2	7,3	4,8	3,9	4,3	4,4	4,9
Gezondheidszorg	7,9	8,5	6,5	5,9	5,2	5,3	5,3	5,6
Werkloosheid en overbruggingsrecht	-34,8	-6,6	-1,2	2,8	2,7	-0,1	-0,7	0,7
Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen	11,9	8,7	5,2	6,5	4,3	3,9	3,6	4,7
pm: indexering van sociale uitkeringen	7,9	5,9	3,4	2,5	1,8	1,7	1,7	2,2

Op middellange termijn nemen de ontvangsten uit sociale bijdragen sneller toe dan het bbp, terwijl de groei van de alternatieve financiering vrij sterk blijft, in het bijzonder de aanvullende financiering van de gezondheidszorg, als gevolg van de groeionorm van 2,5% (behalve in 2024, wanneer de groeionorm is vastgesteld op 2,0%). Deze stijging van de totale ontvangsten is echter ontoereikend om de stijging van de uitgaven op te vangen (merk op dat de evenwichtssubsidies vanaf 2024 per hypothese constant worden gehouden in reële termen). De pensioen- en gezondheidszorguitgaven laten de meest uitgesproken toename in procent van het bbp optekenen.

De pensioenuitgaven stijgen sterk als gevolg van een dynamiek die grotendeels is toe te schrijven aan de vergrijzing van de bevolking en die wordt versterkt door een aantal herwaarderingsmaatregelen (verhoging van het minimumpensioen waartoe werd beslist aan het begin van de legislatuur, verhoging van de plafonds hoewel sommige van deze maatregelen in 2023 naar beneden zijn bijgesteld). Vanaf 2025 zullen de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd en het feit dat de verhogingen van de minimumuitkeringen op kruissnelheid komen, de groei van de uitkeringen verminderen, die niettemin hoger zal blijven dan die van het bbp, gezien de toename van het aantal gerechtigden, het gemiddelde pensioen en de welvaartsenveloppen. De jaarlijkse gemiddelde groei bereikt 2,7% zonder indexering tussen 2024 en 2028. Merk op dat de financiering van de overheidspensioenen sinds 2016 bijna volledig gedragen wordt door de sociale zekerheid. In het ESR worden sommige overheidspensioenen echter niet als socialezekerheidsuitkeringen geboekt, maar als overdrachten aan andere deelsectoren. De evolutie van deze uitkeringen heeft zowel een impact op de ontvangsten (de overdrachten van de federale overheid ter financiering ervan) als op de uitgaven (de overdracht naar het betrokken beleidsniveau).

De uitgaven voor gezondheidszorg worden in 2023 en zelfs 2024 nog steeds beïnvloed door de inflatie als gevolg van de sectorspecifieke mechanismen (een deel van de indexering in de gezondheidszorg wordt met een jaar vertraging toegepast). Anderzijds leiden de determinanten van de uitkeringen voor geneeskundige zorg (aanwezigheid van chronische ziekten, vergrijzing van de bevolking, socio-economische factoren, evolutie van de medische praktijk en de medische technologische vooruitgang) tot een gemiddelde groei van 3,5% per jaar in reële termen tussen 2024 en 2028, wat hoger is dan de norm van 2,5%. De ziekte- en invaliditeitsuitkeringen groeien ook sterk in de periode 2024-2028 (reëel jaargemiddelde van 2,5%) als gevolg van de toename van het aantal gehandicapte personen aan het begin van de projectieperiode en de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd. De werkloosheidsuitgaven blijven daarentegen dalen (-1,5% in reëel jaargemiddelde), voornamelijk door de daling van het aantal begunstigden (volledig en tijdelijk uitkeringsgerechtigde werklozen, met bedrijfstoelag- en deeltijds tijdscrediet, ondanks de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd).

In de periode 2024-2028 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei van de ontvangsten 4,0% in nominale termen, tegenover 4,5% voor de uitgaven. Onder deze omstandigheden wordt het tekort elk jaar groter.

4.3.3. Gemeenschappen en gewesten

a. Geheel van de gemeenschappen en gewesten

Het vorderingensaldo van de gefedereerde entiteiten verbeterde in 2022 door de versnelde inkohiering van de personenbelasting en door minder uitgaven in het kader van de gezondheids crisis en de overstromingen dan in 2021. De verbetering van de regionale financiën werd afgezwakt door de stijging van de uitgaven voor de relanceplannen en door de maatregelen om het hoofd te bieden aan de opvang van vluchtelingen en de stijging van de energieprijzen. De stijging van de inflatie woog ook op de regionale financiën omdat ze een snellere impact had op hun uitgaven dan op hun ontvangsten, aangezien de opcentiemen op de personenbelasting met vertraging werden beïnvloed door de inflatie, terwijl de overdrachten van de BFW werden berekend op basis van de parameters van de economische begroting van februari 2022.

De financiën van de gemeenschappen en gewesten verslechteren in 2023 ondanks een aanzienlijk afrekeningssaldo van de BFW. Dit is voornamelijk het gevolg van de hogere uitgaven voor de relanceplannen, en de toegenomen steunmaatregelen als gevolg van de stijging van de energieprijzen, de weerslag van de versnelde inkohiering van de personenbelasting en het jaareffect van de vele indexeringen van 2022.

Tabel 13 Rekening van de gemeenschappen en gewesten
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	18,9	18,9	19,5	19,2	19,1	19,0	18,8	18,8
Fiscale en parafiscale ontvangsten	4,8	4,7	4,7	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9
Overdrachten van de overheid	10,8	10,8	11,3	10,9	10,8	10,7	10,7	10,6
Overige ontvangsten	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,4	3,3	3,3
Uitgaven	20,7	19,8	20,7	20,2	20,2	19,9	19,6	19,4
Werkingskosten	7,9	7,8	8,0	8,0	7,9	7,8	7,7	7,6
Sociale uitkeringen	5,0	4,9	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Overige finale primaire lopende uitgaven	2,8	2,4	2,4	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1
Investerings	1,4	1,4	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
Overige finale kapitaaluitgaven	0,8	0,5	0,8	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4
Overdrachten aan de overheid	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4
Rentelasten	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5
Vorderingensaldo	-1,8	-0,9	-1,2	-1,1	-1,1	-0,9	-0,8	-0,6
Vlaamse Gemeenschap	-0,6	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1
Franse Gemeenschap	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Waal Gewest	-0,7	-0,1	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest en GGC	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Overige	0,0	-0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0

Op middellange termijn neemt het tekort gedeeltelijk af door het wegvallen van de uitgaven in verband met de energiecrisis en het aflopen van de verschillende relanceplannen.

De vermindering van het tekort van de rekening van de gemeenschappen en gewesten bij ongewijzigd beleid is toe te schrijven aan de Vlaamse Gemeenschap en het Waals Gewest. Het saldo van de Franse Gemeenschap en het geconsolideerde saldo van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie evolueren weinig op middellange termijn.

b. Vlaamse Gemeenschap

De verbetering van de rekening van de Vlaamse Gemeenschap in 2022 was vooral toe te schrijven aan de toename van de overgedragen middelen uit de BFW, de stijging van de ontvangsten uit de personenbelasting door een versneld inkohierings tempo, en de uitdoving van het ondersteuningsbeleid in het kader van de gezondheids crisis. Die factoren compenseerden ruimschoots de daling van de opbrengsten uit registratierechten als gevolg van een afkoelende vastgoedmarkt en de toename van de uitgaven door de hoge inflatie, de omvangrijke relanceuitgaven van het Plan Vlaamse Veerkracht (VVK) en de uitgaven in het kader van de Oekraïne- en energiecrisis.

In 2023 neemt het tekort toe. De ontvangsten profiteren enerzijds van een gunstig afrekeningssaldo van de BFW maar lijden anderzijds onder de weerslag van de versnelde inkohiering van de personenbelasting in 2022 en de daling van de opbrengsten uit de registratierechten door minder vastgoedtransacties. De uitgaven stijgen aanzienlijk door de toename van de VVK-uitgaven en de bijkomende steunmaatregelen voor bedrijven (o.a. subsidies aan energie-intensieve bedrijven binnen

een Europees tijdelijk steunkader), gezinnen (o.a. vermindering van de kosten en heffingen in de energiefactuur), onderwijs en lokale overheden (compensatie voor hoge energiekosten) in het kader van de energiecrisis. Daarnaast speelt ook het jaareffect van de opeenvolgende indexeringen van 2022 op de lonen en sommige sociale uitkeringen, de versterking van het sociaal beleid, zoals de verhoging van de kinderbijslag met 2%, en de extra middelen voor ruimtelijk beleid, energiebesparing en renovatie.

In 2024 dragen het éénmalige karakter van een groot aantal maatregelen van 2023, de lagere relanceuitgaven en de daling van de subsidies voor groenestroomcertificaten³¹ bij tot de verbetering van het vorderingensaldo. Ook de afschaffing van de meeneembaarheid van de registratierechten ondersteunt de daling van het tekort.

Tabel 14 Rekening van de Vlaamse Gemeenschap
In miljard euro

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	56,0	61,2	66,3	68,1	70,4	72,4	74,4	76,7
Fiscale en parafiscale ontvangsten	14,9	15,8	16,5	17,8	18,7	19,4	20,1	20,8
Overdrachten van de overheid	31,2	34,1	37,7	37,8	39,0	40,0	41,1	42,3
Overige ontvangsten	10,0	11,4	12,1	12,5	12,7	12,9	13,2	13,5
Uitgaven	59,2	63,3	69,1	70,1	72,5	73,9	75,3	77,2
Werkingskosten	22,7	24,9	26,9	27,8	28,6	29,3	29,9	30,5
Sociale uitkeringen	16,0	17,1	18,5	19,2	19,9	20,5	21,1	21,8
Overige finale primaire lopende uitgaven	7,8	7,4	7,6	7,2	7,3	7,3	7,4	7,5
Investeringskosten	4,3	5,0	5,5	5,3	5,6	5,6	5,6	5,8
Overige finale kapitaaluitgaven	1,4	1,4	2,4	1,9	2,1	1,8	1,6	1,6
Overdrachten aan de overheid	6,6	7,2	7,6	7,8	8,1	8,2	8,5	8,7
Rentelasten	0,5	0,5	0,6	0,8	0,9	1,0	1,2	1,3
Vorderingensaldo	-3,2	-2,1	-2,8	-1,9	-2,1	-1,5	-0,9	-0,6

Na een lichte achteruitgang van het saldo in 2025, evolueren de Vlaamse financiën richting een begrotingsevenwicht, desondanks de stijgende rentelasten. Die evolutie wordt bepaald door de uitgaven die over het algemeen minder dynamisch zijn dan de ontvangsten. De dynamiek van de uitgaven voor het Oosterweelproject, voor de uitkoop- en innovatiesteun voor landbouwers in het kader van het stikstofakkoord en voor gezondheidszorg wordt grotendeels afgezwakt door de progressieve daling van de uitgaven van het Plan Vlaamse Veerkracht, dat afloopt eind 2026.

c. Franse Gemeenschap

Het saldo van de rekening van de Franse Gemeenschap is in 2022 stabiel gebleven, aangezien de entiteit dankzij de dynamiek van de ontvangsten van de BFW de sterke stijging van haar uitgaven, vooral de lonen, kon opvangen. De Franse Gemeenschap deed ook tijdelijke uitgaven naar aanleiding van de crisissen van de voorbije jaren.

In 2023 worden de financiën van de Franse Gemeenschap positief beïnvloed door een aanzienlijk afrekeningssaldo van de BFW van het voorgaande jaar, waardoor het tekort tijdelijk vermindert. Een aantal maatregelen in verband met de coronacrisis en de opgelopen vertragingen bij het herstel van schoolgebouwen die in juli 2021 door de overstromingen werden getroffen, brengen nog een aantal

³¹ Vanaf 1 januari 2023 zullen er geen groenestroomcertificaten meer worden toegekend aan nieuwe en grote warmtekrachtinstallaties op fossiele brandstoffen. De projectie integreert de sluiting van de biomassa-centrale van Rodenhuis in 2023. Er wordt echter geen rekening gehouden met de mogelijke afschaffing van subsidies voor grote installaties voor zonnepanelen, noch met de recent aangekondigde vermindering van de quotumverplichting.

tijdelijke uitgaven met zich mee, maar minder dan in 2022. Deze daling wordt gecompenseerd door het jaareffect van de loonindexering en door extra uitgaven in de onderwijssector (loonherwaarderingen, hervorming van de initiële lerarenopleiding) en in andere sectoren waarvoor de Gemeenschap verantwoordelijk is (uitvoering van het non-profitakkoord), die op middellange termijn worden opgetrokken.

In 2024 verdubbelt het tekort door de weerslag van het afrekeningssaldo van de BFW in 2023. Het uitzonderlijk investeringsplan voor schoolgebouwen kent dan zijn eerste uitgaven. In de daaropvolgende jaren dekt de stijging van de ontvangsten grotendeels de stijging van de lonen, de uitgaven voor schoolgebouwen en de toename van de rentelasten, terwijl het RTBF Media Square-project ten einde loopt.

Tabel 15 Rekening van de Franse Gemeenschap
In miljard euro

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	20,8	22,5	24,7	24,9	25,6	26,2	26,7	27,4
Fiscale en parafiscale ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten van de overheid	17,0	18,6	20,4	20,4	21,0	21,4	21,9	22,5
Overige ontvangsten	3,8	3,9	4,3	4,4	4,6	4,8	4,8	4,9
Uitgaven	21,7	23,4	25,3	26,0	26,8	27,5	28,0	28,7
Werkingskosten	10,0	10,9	11,7	12,2	12,5	12,8	13,0	13,2
Sociale uitkeringen	2,7	2,9	3,2	3,3	3,4	3,5	3,6	3,7
Overige finale primaire lopende uitgaven	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Investeringskosten	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5
Overige finale kapitaaluitgaven	0,0	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten aan de overheid	6,8	7,4	8,0	8,0	8,2	8,4	8,6	8,8
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5
Vorderingensaldo	-0,9	-0,9	-0,6	-1,2	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3

d. Waals Gewest

De financiën van het Waals Gewest verbeterden aanzienlijk in 2022. Deze verbetering volgde vooral uit de weerslag van de uitgaven van 2021 ten gevolge van de overeenkomst met de verzekeraars na de overstromingen, de versnelling van het inkohieringstempo van de personenbelasting en de lagere uitgaven in verband met de gezondheids crisis. De verbetering van het vorderingensaldo werd echter afgezwakt door een eenmalige investeringssteun voor ziekenhuisinfrastructuur, door de stijging van de uitgaven in het kader van het Plan de relance de la Wallonie (PRW) en door de effecten van de inflatie, die zich sneller deden voelen bij de uitgaven dan bij de ontvangsten.

Tabel 16 Rekening van het Waals Gewest
In miljard euro

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	15,2	16,8	18,1	18,5	19,1	19,4	19,7	20,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	6,4	7,4	7,5	8,0	8,4	8,6	9,0	9,3
Overdrachten van de overheid	7,4	8,0	8,7	8,6	8,7	8,9	9,0	9,2
Overige ontvangsten	1,4	1,5	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7	1,8
Uitgaven	18,8	17,7	20,2	20,6	21,1	21,2	21,2	21,4
Werkingskosten	3,3	3,4	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	3,9
Sociale uitkeringen	4,7	5,2	5,6	5,8	6,0	6,2	6,3	6,5
Overige finale primaire lopende uitgaven	4,0	3,1	3,7	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8
Investeringskosten	0,7	0,7	1,2	1,3	1,3	1,1	0,8	0,7
Overige finale kapitaaluitgaven	2,3	0,9	1,6	1,6	1,6	1,4	1,2	1,1
Overdrachten aan de overheid	3,4	3,7	3,9	3,8	3,9	4,0	4,1	4,2
Rentelasten	0,5	0,5	0,6	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2
Vorderingensaldo	-3,6	-0,8	-2,1	-2,0	-2,0	-1,7	-1,5	-1,2

Het vorderingensaldo verslechtert in 2023. De ontvangsten stijgen door het gunstig afrekeningssaldo van de BFW en de Sainte-Emilie-overdrachten, alsook door de vertraagde effecten van de inflatie in 2022 op bepaalde fiscale ontvangsten, maar dalen door de weerslag van de versnelling van het inkohieringstempo van de personenbelasting in 2022. Ondanks de besparingsmaatregelen die bij de opmaak van de initiële begroting 2023 zijn genomen, worden de uitgaven ondersteund door het jaareffect van de indexeringen van lonen en bepaalde sociale uitkeringen in 2022, door de verwachte stijging van de uitgaven van het PRW, door tussenkomsten van het rampenfonds, door steunmaatregelen voor bedrijven naar aanleiding van de stijging van de energieprijzen en door de stijging van de rentelasten.

Het aanhoudend hoge niveau van de uitgaven van het PRW in 2024 en 2025 heeft tot gevolg dat het vorderingensaldo relatief stabiel blijft. Vanaf 2026 verbetert het saldo als gevolg van de daling van deze relanceuitgaven, ondanks de stijging van de rentelasten door de stijgende rente en het geleidelijk verdwijnen van het overgangsmechanisme van de BFW. Merk op dat de projectie, vanaf 2024, geen rekening houdt met de verbintenis van de Waalse regering om het te financieren bruto-saldo met 150 miljoen per jaar te verbeteren, aangezien de maatregelen om dit te bereiken nog niet zijn vastgesteld.

e. Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

Het saldo van de geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie verbeterde in 2022 als gevolg van een versnelde inkohiering van de personenbelasting, een aanzienlijke stijging van de registratierechten en een tijdelijke daling van de investeringen in mobiliteit en verkeersinfrastructuur. Deze verbetering van het saldo werd echter getemperd door de weerslag van de eenmalige opbrengst uit de successierechten in 2021, de eenmalige investeringssteun voor ziekenhuisinfrastructuur en het effect van de hoge inflatie op de sociale en werkingsuitgaven. De gedeeltelijke uitdoving van de uitgaven in verband met de coronacrisis werd eveneens partieel gecompenseerd door de uitgaven voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen.

Het tekort blijft in 2023 en op middellange termijn ongeveer op het niveau van 2022.

In 2023 profiteert het vorderingensaldo van een gunstig afrekeningssaldo van de BFW, een vermindering van de uitgaven in verband met de coronacrisis en de opvang van Oekraïense vluchtelingen. Deze gunstige factoren worden tenietgedaan door het jaareffect van de indexering van salarissen en sociale uitkeringen in 2022, de kosten van tijdelijke steunmaatregelen naar aanleiding van de stijgende energieprijzen en een hervatting van de investeringen in tunnels. De fiscale ontvangsten blijven in het algemeen stabiel, met enerzijds een stijging van ontvangsten uit successierechten en groenestroomcertificaten en anderzijds een daling van de registratierechten.

In 2024 wordt de afbouw van eenmalige uitgaven gecompenseerd door een hervatting van de investeringen in mobiliteit (tunnels en metro). In de daaropvolgende jaren tempert de dynamische groei van de opbrengsten uit de personenbelasting de toename van de gezondheidsuitgaven en rentelasten, terwijl de uitgaven voor de strategische investeringen stabiel blijven.

Tabel 17 Geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
In miljard euro

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	6,6	7,1	7,6	7,9	8,0	8,2	8,4	8,6
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,5	2,8	2,8	3,0	3,2	3,3	3,4	3,5
Overdrachten van de overheid	3,3	3,5	3,8	3,8	3,8	3,9	3,9	4,0
Overige ontvangsten	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	1,1
Uitgaven	8,0	8,3	8,8	9,0	9,2	9,4	9,6	9,8
Werkingskosten	2,6	2,9	3,1	3,1	3,2	3,2	3,3	3,3
Sociale uitkeringen	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Overige finale primaire lopende uitgaven	1,3	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
Investeringskosten	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8
Overige finale kapitaaluitgaven	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Overdrachten aan de overheid	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8
Rentelasten	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Vorderingsaldo	-1,4	-1,2	-1,2	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	-1,2

De projectie van de investeringen op middellange termijn is gebaseerd op de hypothese dat de middelen die in de meerjarenbegroting (opgesteld bij de opmaak van de begroting 2023) worden voorzien voor strategische investeringen, volledig zullen worden ingezet om de oorspronkelijk geplande investeringen geheel of gedeeltelijk uit te voeren. Met andere woorden, de recente onzekerheden over de toekomst van Metro 3 (mogelijke herziening of opheffing van het traject Noord-Bordet en extra kosten voor het gedeelte Zuidpaleis van het traject Albert-Noord) worden in deze vooruitzichten verondersteld geen invloed te hebben op de meerjarenplanning van de investeringen.

4.3.4. Lagere overheid

De financiën van de lagere overheid vertoonden een licht tekort in 2022, ondanks het feit dat de uitgaven in verband met covid-19 en de Oekraïense vluchtelingencrisis voornamelijk gefinancierd werden door overdrachten van de gefedereerde entiteiten en de federale overheid, en dat de opcentiemen op de personenbelasting geflatteerd zijn (in ESR) door een versnelde inkohiering. Dit tekort is voornamelijk te wijten aan de investeringen en aan de gedifferentieerde impact van de inflatie op de uitgaven en ontvangsten. De inflatie heeft immers een rechtstreeks effect op bepaalde uitgaven die volledig ten laste zijn van de lagere overheid, waarvan de belangrijkste de lonen en de werkgeversbijdragen voor de overheidspensioenen zijn. De inflatie heeft ook geleid tot verhogingen van andere sociale uitkeringen, maar deze worden geheel of gedeeltelijk gefinancierd door andere overheidsniveaus (bijvoorbeeld het leefloon). De impact van de inflatie op de ontvangsten laat langer op zich wachten, of het nu gaat om de opcentiemen op de personenbelasting of de onroerende voorheffing. De ontvangsten uit de gemeentefondsen in Vlaanderen en Brussel evolueren met een vaste groeivoet en worden dus niet aangepast aan de inflatie.

Aangezien de opcentiemen op de personenbelasting in ESR onafhankelijk zijn van thesaurievoorschotten, heeft de versnelde betaling ervan in 2023 (14 maanden in plaats van 12) geen invloed op de ontvangsten. De projectie gaat bovendien ook niet uit van een stijging van de uitgaven die specifiek verband zou houden met deze eenmalige toename van thesaurievoorschotten in 2023.

Tabel 18 Rekening van de lagere overheid
In procent van het bbp

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontvangsten	7,0	6,9	7,0	7,0	6,9	6,9	6,8	6,8
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0
Overdrachten van de overheid	3,5	3,5	3,6	3,5	3,5	3,5	3,4	3,4
Overige ontvangsten	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Uitgaven	6,9	6,9	7,1	7,1	7,0	6,9	6,8	6,7
Werkingskosten	5,2	5,1	5,2	5,2	5,2	5,1	5,1	5,0
Sociale uitkeringen	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Overige finale primaire lopende uitgaven	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Investeringskosten	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5
Overige finale kapitaaluitgaven	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Overdrachten aan de overheid	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Rentelasten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vorderingensaldo	0,0	-0,0	-0,1	-0,2	-0,1	-0,0	0,0	0,1

In 2023 en 2024 nemen de lopende uitgaven en ontvangsten in hetzelfde tempo toe. Het saldo verslechtert als gevolg van de investeringscyclus in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2024. Van 2025 tot 2028 verandert het saldo geleidelijk van een tekort in een licht overschot. Dit is het resultaat van de terugloop van de investeringen tussen 2024 en 2028 en de snellere toename van de ontvangsten dan van de lopende uitgaven, ondanks de stijging van de rentelasten.

Bijlage: Definitie van de HERMES-bedrijfstakken

Benaming van de bedrijfstak	NACE-BEL2008 (A38)
1. Landbouw	Landbouw, bosbouw en visserij (AA)
2. Energie	Vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten (CD) + Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (DD) + Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (EE)
3. Verwerkende nijverheid	
a. Intermediaire goederen	Winning van delfstoffen (BB) + Vervaardiging van chemische producten (CE) + Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten (CF) + Vervaardiging van producten van rubber en kunststof en van anderen niet-metaalhoudende minerale producten (CG) + Vervaardiging van metalen in primaire vorm en van producten van metaal, exclusief machines en apparaten (CH)
b. Uitrustingsgoederen	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten (CI) + Vervaardiging van elektrische apparatuur (CJ) + Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen n.e.g. (CK) + Vervaardiging van transportmiddelen (CL)
c. Consumptiegoederen	Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten (CA) + Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer (CB) + Houtindustrie, vervaardiging van papier en papierwaren, drukkerijen (CC) + Vervaardiging van meubelen en overige industrie, reparatie en installatie van machines en apparaten (CM)
4. Bouw	Bouwnijverheid (FF)
5. Marktdiensten	
a. Vervoer en communicatie	Vervoer en opslag (HH) + Telecommunicatie (JB)
b. Handel en horeca	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen (GG) + Verschaffen van accommodatie en maaltijden (II)
c. Krediet en verzekeringen	Financiële activiteiten en verzekeringen (KK)
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	Menselijke gezondheidszorg (QA) + Maatschappelijke dienstverlening (QB)
e. Overige marktdiensten	Uitgeverijen, audiovisuele diensten en uitzendingen (JA) + Informaticadiensten en dienstverlenende activiteiten op gebied van informatica (JC) + Exploitatie van en handel in onroerend goed (LL) + Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, hoofdkantoren, adviesbureaus, architecten en ingenieurs, technische testen en toetsen (MA) + Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (MB) + Reclamewezen en marktonderzoek; overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten (MC) + Administratieve en ondersteunende diensten (NN) + Kunst, amusement en recreatie (RR) + Overige diensten (SS)
6. Niet-verhandelbare diensten	
a. Overheidsdiensten en onderwijs	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen (OO) + Onderwijs (PP)
b. Huishoudelijke diensten	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik (TT)

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel

+32-2-5077311

www.plan.be

contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Baudouin Regout

Wettelijk Depot: D/2023/7433/9